

Kalangya

IRODALMI FOLYÓIRAT

1. ÉV Május 1. SZ.

TARTALOM:

Wellner Albert: Linoleummetszet. —
Szenteleky Kornél: Köszöntjük az olvasót. — Csuka Zoltán: Versek. — Szirmai Károly: Holnap mindent rendbe hozok (Novella). — Bencz Boldizsár: Versek. — Kristály István: Orvény (Novella). — Sziráky Dénes Sándor: Alföldi fények, hangok (Vers). — Gergely Boriska: Varrótű hercegnő (Kis regény) — Polácsi János, Pütkösdí lelkek hívogatója. — Gergely Boriska: Levél egy poétának. — Dudás Kálmán: Amit szeretek (Vers).

LÁTHATÁR

Szenteleky Kornél: A téboly Európája. — Polácsi János: Szabó Dezső: Megered az eső. — Sziráky Dénes Sándor: Egy mal logográfus.

Szerkeszti:
SZENTELEKY KORNÉL

Társszerkesztők:
Csuka Zoltán és Bencz Boldizsár

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
NOVI SAD, KRALJA PETRA UL. 30

1932 május 1. — Ára 12.— Din.

Gyűjtsd a termést kalangyába!

A Kalangya szerkesztősége ezt a jelmondatot írta a lap homlokára, mert ez a jelmondat tökéletesen kifejezi azt, amit a Kalangya körül egybegyűlt íróemberek akarnak. Igen, kalangyába gyűjteni az irodalmi termést, azt, amely a jugoszláviai magyar kisebbség szellemi életének kifejezője, legtisztább és legbecsületesebb megnyilvánulása. Az az írói tábor, amely most a Kalangya körül egybegyülekezett, hosszú esztendőök óta hittel és lelkesedéssel végezte ezt a kulturmunkát s hiszi, hogy minden egyes olvasójánál ugyanezt a hitet és lelkesedést fogja találni.

Igen, minden egyes olvasójánál s ezért számítunk arra, hogy kulturmunkánkban az olvasók zöme is résztvesz és a maga részéről is hozzájárul ehhez a kalangyagyűjtéshez. A Kalangyának nem szabad a Vajdasági Írás sorsára kerülni, a Kalangyának élnie kell és egyre szebb és egyre emberibb megnyilvánulásokat kell felmutatnia. Ezért kérjük minden egyes olvasónkat, vegyen részt ebben a kalangyagyűjtésben, mutassa meg a Kalangyát minden egyes ismerősének, jóbarátjának és szólítsa fel őket, hogy ők is csatlakozzanak a lap olvasóinak táborába. A Kalangya a saját erejéből akar megélni s mert minden indulás nehéz és súlyos anyagi áldozatokba kerül, az Erdélyi Szépművészi Céh mintájára, mi is a rendes előfizetőkön kívül alapító előfizetőket is gyűjtünk. A rendes előfizetés negyedévre 300—, félévre 600— dinár, míg az alapító előfizetés egy évre legalább 4000—, félévre pedig 2000— dinár. Alapító előfizetőink nevét a Kalangya borítólapján külön helyen örökítjük meg, hiszen a Kalangya bekerül a család könyvtárába s hadd lássa a gyermek és unoka is, hadd lássa a késő utókor azok névsorát, akik a kulturát szeretni tudták, hittek benne és cselekvéssel támogatták.

Gyűjtsd a termést kalangyába — ez a Kalangya szerkesztőségének jelszava s ez legyen minden egyes olvasójának jelszava is.

Megbecsüléssel és szeretettel

A Kalangya szerkesztősége
és kiadóhivatala

Wellner Albert : ARATÁS (Linoleum)

Köszöntjük az olvasót,

aki némi kíváncsisággal és talán már kevesebb bizalmatlansággal veszi kezébe az első számot, mert hiszen ez az első szám nem is első szám, nem bizonytalan nekivágás járatlan csapáson, hanem folytatása és újakezdése annak az útnak, amelyen a Vajdasági Írás közel két esztendeig ment fokozódó szellemi erővel és elismeréssel. A Kalangya tulajdonképen a Vajdasági Írás folytatása, sőt még több szeretne lenni, mint elődje. A Vajdasági Írás kimulása óta, ugyanis irodalmunk értékekkel szaporodott, virágosabb, lombosabb lett az alföldi akác, már nemcsak az idegen vesz észre bennünket, hanem az akácillatra felfigyelnek az ifjú, ígéretes lelkek, meg a bölcsen emlékezők, sőt az is lehet hogy a százlánchos gazda, a nyájas mosolyú városi ügyvéd is meg fogja állapítani a növekedést és a lombosodást. Talán a kiváló magyar mecénás és kulturbarát — aki életében egy vajdasági könyvet vagy egy kurta versikét sem olvasott — talán még ő is kezébe fogja venni a Kalangyát, megcsóválja a fejét és ezt fogja mondani:

— Ügylátszik ezek megint akarnak valamit!

Bizony, kedves kétkedő és kicsinyességekkel mecénásodó uram, mi akarunk valamit. Élni akarunk. Fejlődni akarunk. Lombosodni akarunk. Kulturát akarunk teremteni és fogunk is teremteni. És amint látja az Ön poros, kicsinyes kulturtervei nélkül, az Ön sokat hangoztatott anyagi támogatása nélkül. Hogy hogyan, az majdnem önmagunk előtt is rejtély. A hitnek, az akarásnak olyan csodálatos ereje és lendülete van, amelyet nem lehet számokban kifejtteni, nem lehet óvatos mérlegekben lemércsikélni. Mi hites és elhivatott munkásai vagyunk kisebbségi kulturánknak. Talán nem szerénytelenség ezt megállapítani tiz esztendő után, amikor megértés, hála, elismerés és felébredt öntudat van mögöttünk, előttünk pedig új célok, új tervek, új akarások. Mi akarunk és teremtünk. Nem várunk óvatos, kétkedő és

szívtelen mecenásokra és gyáva, kicsinyeskedő kultúrembe-
rekre. Mi elsősorban közönségünkre számítunk, egyre öntu-
datosabb, irodalmunkat egyre jobban megbecsülő és egyre
lelkesebb közönségünkre. Ez a lelkes megértés ad munkánk
számára hitet, erőt és értelmet.

Mi minden értéket össze akarunk gyűjteni, mind ahogy
a gazda minden életet, minden kalászt kalangyába gyűjt. A
jugoszláviai magyar irodalom, minden olyan alkotását, amely
egy irodalmi szemlébe illik és kívánczik, a Kalangya sze-
retettel összegyűjti és bemutatja. Ezért a Kalangya úgy itt
az országban, mint a külföldön hűen, őszintén és büszkén
fogja reprezentálni irodalmunkat.

A Kalangya kötelességének tartja továbbá, hogy mű-
vészi átültetésekben bemutassa a jugoszláv irodalom kiváló
értékeit, mint ahogy a Vajdasági Írás is tette. Mi tudjuk
legjobban, hogy milyen fontos egymás megismerése, hiszen
minden félreértés és ellentét okozója egymás nem ismerése
vagy félreismerése. A két kultúra közötti hidverés életünk
egyik legnemesebb feladata.

Köszöntjük az olvasót, aki szeretettel veszi kezébe az
első számot, de köszöntjük azt is, aki kételkedéssel nyúl az
első Kalangya után, aki még mindig kételkedik elhivatott-
ságunkban és a vajdasági magyar irodalomban. Mi erősen
hisszük, hogy a Kalangya lassan megingatja a kételkedést
meg a hitetlenséget, mint ahogy a husvétii harangszó Faust
élettagadását. „Die Träne quillt, die Erde hat mich wieder!”,
— kiáltja a megtért és megtisztult Faust. Mi sem kérünk
mást az olvasótól, vagy jövődől olvasóinktól. Kétkedése
után térne vissza ismét erre a földre, a valóságra a bácskai
és bánáti földek végtelen síkjára, amelyen most már zsen-
dül a buza, zöldül a rét s rajta világítanak a gölyyahírek, a
boglárkák, a sárgaszemű aranyvirágok lámpásai. Élet, munka
indul meg a földeken, hogy érjen a kalász, a fénylő, gyö-
nyörű török buza és a tarka veteményes.

Mi is dolgozunk és *Kalangyába* rakjuk termésünket.
Kulturánkért és ezért Te érted is dolgozunk kedves olvasó,
akit az újra kezdett munka alkalmával szeretettel köszöntünk.

Szenteleky Kornél

Költők, fel a fejjel

Költők, akik 1932 szörnyű utvesztőiben éltek
s Európában, Ázsiában, Afrikában és Amerikában
a Csendes-óceán déli szigetein, avagy Ausztráliában
a Tüzföldön, avagy Grönland elhagyott vidékein figyeltek
akiknek idegeiben világháborús gyermekkor,
gazdasági és ezer más válság sziszegő viharaiban
a legfájdalmasabb férfikor zengeti elő
minden nemzetek irodalomtörténetének legkülönösebb dalait,
erősek, százszor erősek legyetek, ha a buták
szemberöbögnek veletek s a rádiózongora
és futó filmek fényzenéjének korában dudát vagy ócska
lantomot akarnak kezetekbe nyomni.
Erősek, százszor erősek legyetek, mert sziklák vagytok
melyeken a sötétség tengereinek szökőárjai
omlanak semmivé
ezer virágu szerelmekben dusan virágozzatok
s véretekben sokszor ha fizikailag érzitek is
a korszak rettentő együgyűségét
— konok és sötéten eszes varangy, mely rátok fekszik —
költők akik éltek,
fel a fejjel,
meddő konferenciák záporában zugó aggyal ha álltok
s nézitek a korszakalkotó impotenciát
ne féljete, csak daloljatek,
daloljatek a kontinens dalát,
a földét mely talpatok alatt, nyög sir és tavaszt vajudik,
költők fel a fejjel,
ha látjátok a véresen elfutó filmeket,
s halljátok a legelkendőzöttebb háboru ágyuinak
Sanghájból idezuduló dübörgését,
Költők, fel a fejjel, ha kedvesetek más karján vergődik is,
s adjátok minden idegszálatok, amelyek hárfáján
a legszentebb muzsika zug fel
s ne bánjátok, süket fülek ha semmit se hallnak is belőle
s azt se bánjátok, ha véretek utolsó csepje is
mint szent gondolat látatlanul lobban el agyatokban;

a föld rohan és a bolygók keringenek,
minden anya méhe mégis a ti erőtetket hordozza,
s jöjjön el bármí, jöjjön a poklok minden kinja
és a soha nem látott nagy megpróbáltatás,
a ti dalotok ennek a földnek lobogása
a ti dalotok jön dühörögve, hozza a megértést
a ti dalotok a himnusz fűben, fában és pattanó virágban
minden madárban és állatok élő tengerében,
mozdonyaitok dördülő futásán, gépkocsik nevetésén,
aeroplánok messzi döngésén s motorok kórusában
s vele jön a ti beteljesülésetek, amely minden emberé.
Költők fel a fejjel!

Csuka Zoltán

Hűsítő csók

Kedves,
hűsítő csókokban a csend vert fészket
sátort ütött s éreztem minden idegemben
a földgolyóbis sokféle tarka éneke
nap-nap után mi bennem egybezug
csókok nyomán harmoniába rendeződött.
Alábukott a nap
és akkor arcunk bronzba gyulladt
és szembeszegült a futó éjszakával
szemünk között hid ivelt,
a vágy
és szádat adtad.
Még egyszer felkavargott a daltömeg
fényes madársereg
s már áradt is bennem a tiszta himnusz
erre épülnek új generációk
s két elektromos sarokból:
életté pattant el bennünk a vágy.
Rohantunk
s velünk a tavaszban kéjes fájdalommal felhasadó fák
s háttérben csendben utánunk ballagtak a bölcs hegyek.
Hűsítő csókok lázát ki méri fel?
S ki tudja mérni csókokunk végtelenjét?
Kedves,
hűsítő csókokban a csend vert fészket.

Csuka Zoltán

Észak és Dél lányának szerelme egybehajlik

Az is hazugság hát, hogy észak szerelme
hűvösebb lenne, mint a déli lányok csókja,
lám szőke haj lángja is néha csontig éget
s kék és zöldes szemekből is a szenvedély
forrósága zuhog a fénnel szembe
és csókja örvényes, akár a számum
s felgyulladt testének fáklyája evoét lobog.

Haj, kék és fekete szempár
csókok keresztüzében mint a máglya
Észak és Dél szerelme
egybehajlik az örök életáramokban
s akár a voltmérő nagy feszülések hullámain
reszkette mérli,
a költő szíve is bekapcsolódott és átfogta
lobogó szerelmek tengerének vad hullámain.

Testvér, az élet tűz,
minden kis pórúdosban ott ég és lángolsz,
mint égő csillagok járunk a nap alatt
nagy sziv a nap, mely éget s egyre hajszol
s fiatal tűzünk szárnyai az égi csillagokat csapkodják
Észak és Dél között
mint a tűzmadár
s vijjogva szökkenünk tovább
az új magasokba.

Csuka Zoltán

„Holnap mindent rendbe hozok“

A forró napfény-locsolta Szobor-tér villanyórája háromnegyed-hármat mutatott, mikor hajlott hátú, széles vállú, középtermetű öregember tűnt fel az autotakszi-park végén.

Furcsa, idegenszabásu ruha volt rajta s a fején: szürke keménykalap.

Megfásosodott, nehézkes járással ballagott a második ívlámpa oszlopáig, ahol beszélgetve és cigaretázva soffőrök ácsorogtak — s kissé hűvösen, de mégis jóakaróan odabiccintett fejével.

— Jó napot! — Kocsit keresek — kétfogatu gumimirádlit — szólt öreges hangon.

— Nincs gumimirádlis — válaszolta a soros soffőr Tessék autót parancsolni.

— Nem, köszönöm. Bevárom, míg visszajön valamelyik.

— Arra hiába tetszik várni — jegyezte meg az egyik autóra könyöklő, nyulánk termetű, elegáns gépkocsivezető. — Úraságod bizonyára idegen, hogy nem olvasott semmit a lófogatu kocsik beszüntetéséről — tette utána előzékenyen.

— Idegen vagyok — válaszolta az öregember. — Hát beszüntették a lovaskocsikat?... tanáctalankodott maga elé. — De mikor?

— Már hetedik esztendeje.

— Ugy? Hát akkor mégis autón kell mennem.

— Tessék parancsoljon — nyitotta ki kocsija ajtaját a soros. — Hova méltóztatik?

— Hová?... Hová?... Annyi sok helyre el szeretnék menni... (Annyian várnak rám...) Hát — vigyen el talán legelőbb a Wallenstein uccába. — Igen, Wallenstein ucca 6.

A frissen lakkozott autó kirepült a tágas Szobor-térről s zeg-zugos uccákon s egy széles sugáruton át-

suhanva, befordult egy ósdi épületekkel megrakott utcába s jóformán nesztelen fékezéssel állott meg a rozoga kétemeleles 6-os szám előtt.

A soffőr kisegítette az öreget.

— Itt várjon kérem reám. Lefoglalom egész napra — nem, az egész estére.

— Kérem — szólt udvariassan a soffőr.

Az öregember felballagott a hűvös lépcsőházban a második emeletre, meg sem nézte az ajtó melletti sárgaréz-lemezbe belekarcolt nevet, csak becsöngetett s várt öreges-izgatottan.

Bizonyosan most jön ki az irodából, mindjárt halani fogja nyugodt, csendes, elegáns lépteit — mindjárt kinyílik az ajtó s magashomloku, keskeny, megfontolt arca kíváncsian tekint ki majd a folyosóra.

Ó, hogy fogja majd a régi barát kezét szorongatni s milyen izgalmas lesz, ha majd autóján átröpíti a folyón túl elterülő villanegyedbe s ott, ahol a bólogató erdőzöldből a legkedvesebb, pirostető épületek kukucskálnak ki az utra, csak úgy odavetőleg megkérdi: „Melyiket szeretnéd?“ — S mikor barátja tréfás szkeptikussággal megjegyyezni: „Ezt itt!“ — akkor ő csak vállára tenné a kezét s ennyit mondana: „A tied!“ — S a dollárkötegeket elővenni duzzadó zsebéből — „Ez mind mind a tiéd, édes jóbarátom“ — Ó, mily öröm lesz belenézni akkor abba a csodálkozó, sohasem hívő — okosan jószágos, tiltakozó arcba!...

— Kit tetszik kérem keresni? — nyitott rá egy hűvösen ébresztő hang.

— Dr. Mihályfi urat keresem. — Talán nincs itthon?

— Dr. Mihályfi ur meghalt.

Dr. Mihályfi ur meghalt?... s az öregember könyektől elhomályosuló szemmel a vaskorláthoz támolygott, hogy megfogódzék. — Mikor? — Mikor?... motyogta révedező hangon s elnézett valahová messze, az égbe, a végtelenbe.

— Már negyedik éve — válaszolta az új lakó s várákozva állott tovább az ajtóban.

— Negyedik, negyedik éve... Hogy én ezt nem tudtam. — Köszönöm, köszönöm, Jó napot! — s fáradtan indult lefelé a lépcsőnkön.

— Jó napot — válaszolta az idegen s hosszan, részvételt nézett utána.

Az öreges, botorkáló léptek lassan alászálltak a lépcsőház mélységébe, mintha nyirkos kriptába ereszkednének lefelé.

— Hamar tetszett visszajönni — jegyezte meg az odalenn várakozó soffőr. — Biztosan nem talált senkit sem otthon a nagyságos ur.

— Senkit, senkit sem találtam — s fáradtan dőlt hátra az ülésen.

— Hová méltóztatik parancsolni az autót?

— A Szimfónikus-kávéház esik ide a legközelebb. Menjünk először oda.

— A Szimfónikus-kávéház nincs meg már kérem.

— Dehát miért?

— Bezárták, mert nem ment.

— Ilyet!... Az a szép, nagy, régi kávéház!... Hogy megváltozott itt minden. — Hát a Firenze megvan-e még?

— Az, meg. Annak biztos, jó vendégei vannak.

— Miért, kik járnak oda?

— Környékbeli hivatalnokok. Rendes, napi vendégek.

— S ezek biztos vendégek? — kérdezte az öregember gunyosan tamáskodó arcfintorral. — Akiknek még kávéházra sem telik. — Talán inkább kereskedők, vállalkozók, sportemberek, tőzsdegazdagok — szerencsesztárok?

— Nem, kérem. Ugy, ahogy mondtam. Most a biztos állású hivatalnok a legjobb kávéházi vendég. — Lát-szik, hogy nagyságos ur régen elkerült innen.

S a kocsi óvatosan túlköelve, kifelé indult a sugár-utra, elhaladt a hatalmas saroképület előtt, ahol válaha a Szimfónikus kávéház állott.

(— Hol lehet most az öreg Marci főúr, a legelegán-sabb, leghalkabb főpincér, akit csak valaha ismert s aki oly kifogástalan ur volt tetőtől-talpig, hogy megtiszteltetés volt az emberre nézve, ha az ő soha meg-nem-alázkodó, halk udvariasságával maga hozott el valamit. — Hol fog ráakadni? — Él-e még s emlékezik-e még vajjon reá?)

Pedig hogy szeretett volna találkozni vele. Meg akarta néki mondani, hogy akkor, amidőn oly hirtelen elment (megszökött), nem akart senkit sem megkárosítani, de a rácsapó tőzsdekrach idején nem tehetette ki magát elfogatásnak. — Meg akarta néki mondani, hogy nem csalatkozott benne, amikor melléje állt s leintette komoly közbelépésével a kávéházban botrányt inszcenáló a rendőrséggel fenyegetődző komitenset.

Ezt akarta néki most meghálálni, nem elkoptatott szép, hamisesengésű szópénzecskekkel, hanem baráti erős kézszorítással, nevető szemekkel s gondtalan öregséggel.

Holnap, holnapután magándetektív irodát fog megbizni, hogy felkutassák, mert meg kell találnia.

— Itt vagyunk kérem — szólt hozzá a soffőr s az autó odasimult az aszfaltjárdához.

Az öregember belépett az erősen átalakított kávéházba, de az ajtóban a visszaemlékezés meghatottságától meg kellett állania. Hiszen itt töltötte el valaha hozszozzokkal és besszekkel teli három utolsó esztendejének majdnem minden délutánját és estéjét, leszámítva a nagy krach utolsó hónapjait, mikor tanyáját végleg áttette a Szimfónikus-kávéházba, oda is becipelvén mindenre rákényszerült, minden-mindegy életét.

De a meghatódás pillanata elmúlt, a régi hely idegen volt számára. Hogy fogja benne megtalálni és feltámasztani csunya-szép napjaival a felejthetetlen, régi Firenzét?

A magas, márványoszlopos szervirozó asztal ott állott most is a bejárattal szemben, de a két asszony közül már csak az egyik trónolt mellette az a szép, fiatal, molett, hóarcu — őszhaju, fonnyadt, még-mindig-szép Öregasszony.

A férjét kereste. — Széjjelnézett.

Sovány, öregember sétált végig a kávéházon — barnára aszott, pergament arccal — megmeztelenedett, szürkés-kék üvegszemekkel és fehér-sárga kóchajjal.

Nem állhatta meg, hogy oda ne menjen hozzá s kezét ne nyutszon neki.

— Jó napot Friedmann ur! — Nem tudom: emlékezik-e még rám?

A kávéháztulajdonos csupa udvariasságból odanyujtotta a kezét, de idegenül nézett az érkezettre.

— Látom, nem ismer meg. Persze rég volt már, nagyon régen.

De ekkor már a fáradt arcu, szép öregasszony is odafigyelt és egy egészen idegen nő is rátámaszkodott a márványpultra.

— Ott volt kérem az én állandó asztalom a telefon-fülke közelében az oszlop mellett. Persze régen volt, van már vagy tizennégy éve. — Én vagyok Illés Tibor.

A kóchaju öregember végigsimította a homlokát.

— Illés... Illés... mormogta, fás, reszelős hangján. — Nem, nem emlékszem.

— Was sagt er? — Wie heisst er? — szölt odahajolva a felesége. — Illés? — Ja, ja Gyula! — Kannst du dich schon erinnern? — Die Zeitungen... Kostgeld, andere Werte...

— Illés? — Ja, ja. Aber nicht Kostgeld — Wertpapiere.

— Be volt zárva? — sugta oda kérdőn, de mégis hallhatóan az idegen asszony.

— Igen, Illés... s a kóchaju öregember lassan félrefordította a tekintetét.

— Igen, én vagyok az az Illés — nyomta meg az öregember utolsó szavait. — Hogy mi mindent irtak akkor rólam az ujságok, nem tudom, de nem is fontos, mert nem vártam be a teljes összeomlást. — Külföldre utaztam s ügyeim rendezését ügyvédemre bízam.

Nem, nem ilyen találkozásra számított, mikor belépett a kávéházba. Azt hitte, hogy ők is örülni fognak a viszontlátásnak, csak örülni, de semmire sem emlékezni. Sem tapintatból, sem egyébként.

Mit mondjon ezek után nekik? — Hogy mindenkit kielégített? — S hogy nem tartozik többé senkinek sem? Mit változtat ez azon, hogy megbélyegzett? Ezeket az embereket csak eggyel lehet a maga számára visszaszerezni, a pénz fitogtatásának olcsó gesztusával. — Legyen meg hát!

— Ügyvédem azután összes ügyeimet likvidálta. — Én azonban nem jöhettem mindjárt haza, mert fel kellett előbb szabadítanom a befektetett tőkéimet. — mondta szenvtelenül. — S most itt vagyok, nagyobb emeletes házat szeretnék venni s valamihez kezdeni, mert az ember nem lehet el foglalkozás nélkül.

— Ja, ja az ember nem lehet el munka nélkül — bólogatott rá Friedmann.

Illés közben pénztárcáját vette elő s ezerdolláros bankjegyet húzott ki belőle.

— Ha volna szives Friedmann ur beváltani. Nincs nálam elegendő hazai pénz — tette utána.

— Hogyne, nagyon szivesen...

A dollárgesztusnak megvolt a hatása. A dollárigazság a milliomos gazembert újra társadalomképessé tette, csak örülni tudó és örülni akaró becsületes öregemberré nem.

De Illés meglegedett ezzel a sikerrel is. Mert szeretni akart, jó akart lenni — hálás szívvvel adakozó azok iránt az emberek iránt, akik egyszer szintén abban

a fétises atmoszférában lélegzettek, melyben az ő többé-
soha-vissza-nem-hozható énje élt — hol szomorúan füs-
tölgő, magányos gyertyalobogással, hol vakító rakéta-
szikrázással — az ő csunya, százszor megtagadott, ösz-
sze-visszafoltozott énje, akinek kezét jól esnék azért
még egyszer megfogni:

— Hát igazán te vagy?

— Igen, én voltam...

Halálos fáradtsággal emelte fel multakba süppedt
fejét.

— Jöjjön Friedmann ur s ülünk le az én régi asz-
talomhoz. Tegye meg a kedvemért.

— Gut — bökte ki amaz szivarcsutkás szájából s
száraz karólábait mereven dobálva, szótlantul indult Illés
rég asztalához.

Mikor öregesen kászolodva letelepedtek, Illés az
öreg kávé felé fordult:

— De most ön is rendel valamit. — A viszontlátás
öröme.

— Gut — bökte ki ismét, rábiccentve a kóchaju,
pergamentarcu, üvegszemü koponya s nagy, pecsétgyü-
rüs csontujjával lassan kopogtatott a tálcán:

— Pincér! — Herr Kellner — köpte ki a szavakat
folyton szivarozva.

— Tessék! — Mit tetszik parancsolni?

— Tetszik, konyakot — pöfékelte maga elé. — Ja,
küldje ide a szivarost.

— Szivaros!

— Tessék, szivar.

— Gut — s kiválasztott egy szép barna médiát. —
Vágja le.

Csatt... katt... pöff,, pöff,,

— Und Sie? — Ja, persze maga pipázik...

Mert Illés akkor már előszedte a kis matrőzpipát.

— Katt — halatszott az öngyújtó hangja — Pöff,
pöff...

— Tessék: fekete, konyak.

— Cin — szólt röviden, lecsapva az egyik kávé-
kanál.

— Hüpp, hüpp... futott le a feketekávé.

— Csirimp — némult el jelentéktelenül a vissza-
tett feketekávécsésze.

Csend. Pöff, pöff...

Az öreg csontok békésen elnyujtóztak, az öreg szi-
vek csendesen egymáshoz melegedtek.

(— De jól esnék így elüldögélni..) pőfékelte tova gondolatait Illés.

(— De jól esik így pihenni —) rágta lassan gondolatait a másik.

— A kávéházban még mindig lézengenek — kezdte el Illés — úgy, mint akkor. — Persze meleg van. — Hogy szikrázik a nap a fellocsolt járdán! — Mintha nem is változott volna az élet.

— Nem, nem. Minden elmulik — mondta fáradtan a kávé s lassan kihamvadó életére gondolt. — Pöff, pöff...

— Kik járnak még ide a régiek közül? — kezdte újra Illés. — Én még névszerint emlékszem jó és rossz ismerőseimre. De Ön — valószínűleg csak arcuk után emlékeznék rájuk!

— Ja, ja — a régiek. Talán, ha legfeljebb kettő. — A többiek: pöff..., pöff... Régen volt..., Vannak — biztosan élnek még a városban, de innen elmaradtak, megöregedtek... Az élet megrágtta, megette őket... Nincs pénz, nincs pénz... Uj idők, új emberek... Pöff, pöff...

— Ilyenkor szoktak jönni — tűnődött el Illés s a matrőzpipát kivette a szájából. — Balog, a szeplős-arcu, albinószemöldökű, vasöklű, automata-mérnök. — Megállt az egyik asztalnál, megállt a másik asztalnál. Mindenütt belekóstolt egy kissé a lapokba s végre hozzá-
m telepedett — furcsa, szökdécselő járással: Á, jó napot, jónapot! — Illés! — Maga már itt van? — S tenyercmet oldalról elkapva megszorongatta. — Pincér! Pincér! — Halló! Kávét: hideget, szürve. — Dupla porcukorral. — Pincér! — Gyalázat! — Hát nem hallja? — (félre: barom!) — Pardon Illés, mindjárt jövök. — Á, guten Tag, Herr Professor! — Wollen Sie einen guten schwarzen Kaffee? — Halló ujságos... — Halló kenyeres! — Halló Bimbula! — Egy friss vajas-turósat. — Friss? — Itt van 25.000. — Adjon vissza. — Mit mond? — Ja, vonjon le 2000 borraivalót. — Tartozom még? — Hát azt is vonja le... Á, jónapot mérnök ur! — Hogy van? — Nem jön ma este moziba? — Ma a Titkok háza megy az Urániában. — Na végre, hogy hozza a kávé. — Itt vagyok Illés, itt vagyok. — Ugy-e hamar visszajöttem? — Pincér vigyen egy feketét a Herr Professornak is. — Mi ujság Illés? Raér ma este? Kimegyünk az Urániába. — Nagynét elküldöm a jegyekért. — A darab? — Fenomenális! — Halló, itt van a pénz az ujságért. — Mi ujság a tőzsdén?

Csend. — Cin. — Szörp. szörp. . . Csirimp. , , Katt. , ,

— Mi van a Herr Professorral?

— Évekkel ezelőtt meghalt a szegényházban. . . Pöff, pöff. . .

Illés tünődve nézett bele az elgomolygó füstbe. Eszébe jutott ifjúkora: Turgenyev — A füst c. regénye. . . Az másféle füst volt. — Messzi, idegenben tovaszálló — nehéz, szomorú — őszi orosz-esős. . . Hová lett a régi világ?

Mindketten hallgattak.

— Hol van a nagyságos ur? — kérdezte a főpincért egy tulbuzgó, békaszájú, nyurga öregasszony.

— Amott ül az oszlop mellett azzal az öregurral.

S a kis asszony már lódult is nagysietve, mint valami kopottszőrű, jelentéktelen, szürke házipatkány.

— Jónapot, Friedmann ur. — Tessék kérem: beváltottam az 1000 dollárt. Itt van az elszámolás. Tessék megolvasni. Stimmel, rendben van.

S mint aki megint jól végezte a dolgát, gőgös-elégedetten emelte fel a fejét.

Illés letette a matrőzpipát s mosolyra derülő szemekkel nézte az öregasszonyt.

— Maga, maga az Nagyné? — Hát még mindig itt van? — S még mindig olyan frissen talpal? Ezt se hittem volna.

— Ja, kérem. . . Hol tudna már másutt megszokni az ilyen öreg házibutor? — De — most széles békaszáját még szélesebbre húzva, negédes mosollyal fordult Illés felé — kit tisztelhetek a nagyságos urban?

— No Nagyné, hát azt már nem hittem volna, hogy maga nem ismer meg engemet, a legjobb 25.000 koronás kuncsaftjainak egyikét, aki miatt annyiszor kellett korán kitalpalnia. — Próbáljon csak visszaemlékezni s nézzen csak meg jobban.

— Jé — kiáltotta el magát hitetlenül a vénasszony, miután jobban szemügyre vette — az Illés nagyságos ur.

— Bizony, bizony, én volnék az — de a kassza felől hátrakiabáltak:

— Nagyné! — Nagyné! — Keresik.

— Bocsánatot kérek nagyságos ur, de hívnak — s furesán tötyögte, aprózta szavait. — Ha megtetszik engedni, később visszajövök.

— De úgy is legyen Nagyné!

— No, mit szól hozzá? — fordult Illéshez a kávé, szivarcsutkáját a hamutartóba nyomva. — Ugy-e régi darab? — Ha az egész személyzet ilyen volna.

Azután újból kopogtatott a tálcán.

— Pincér, küldje ide a szivarost.

— Tessék: szivar.

— Adjon egy médiát.

Csatt... pöff, pöff... Hallgattak. — Az öreg kávé kezdte el a beszélgetést:

— Hát mondja Herr Illés, csakugyan házat akar venni?

— Igen, az a szándékom.

— Nagyon sok eladó ház van most a városban — ez is az. — Nem venné meg. — Egy ilyen ház! — No, mit szól hozzá?

— Beszélhetünk róla. — Mi az ára?

— Négy millió.

— Megfelelne. — Majd megalkuszunk.

— Opcióm van rá — rukkolt ki Friedmann.

— Annál inkább. — S mikor lehetne a részleteket megbeszélni?

— Holnap délelőtt felmegyünk a háziurhoz s utána a közjegyzőhöz.

— Holnap délelőtt? — Jó, tíz órakor. — Dollár-
csekkel fizetek — tette utána Illés.

— Gut, stimmt. — Fizetés dollárcsekben. — Tehát holnap délelőtt 10 órakor. — A boltot biztos megcsináljuk. — A ház konveniálni fog. Kezet rá. S most én fizetek.

Tálcakopogtatás.

— Halló pincér! — Halló Herr Kellner.

— Mit tetszik parancsolni?

— Tessék Herr Illés rendelni.

— Fekete s egy pohár konyak. Csakugy, mint tizennégy évvel ezelőtt.

— Gut — detto. — Fekete, konyak.

Pöff, pöff, pöff...

— Tessék, itt a fekete és a konyak.

Illés felhörpintette a kis pohár italt s maga elé tűnődött. — Sohasem gondolta volna, hogy valamikor tulajdonosa lesz annak a háznak, melynek kávéházában oly nagy nyomoruságban töltötte el legelső estéit. — Sok estén át: kávé volt a vacsorája és ujság — vagy egy-egy könyv, melyet valamelyik barátja kölcsönözött néki. Azelőtt nem sokat olvasott, de az 1921-es nyomortélen,

megismerte az olvasás gyönyörűségét. — Különösen az északi írók műveit szerette meg. Legközelebb állottak lelke hangulatához. — Néhány könyvet kétszer is elolvasott. S ekkor került össze Balog mérnökkel, aki szintén olvasgatott vele 12 óráig. — S egy óra tájt felvette rossz télikabátját s haza ballagott a sötét és jéghideg, hónapos patkánylukba. — Még élénken emlékezett rá, hogy nem volt már semmi eladható értéke, csak a kis ujján egy brilliáns gyűrű. A főpincér tudta, hogy nincs pénze, mert akkor már egy hete hitelezte a vacsora-kávéját s meg akarta venni. De ő nem adta el Valamikor a legnagyobb nyomorbeköszöntő előtt vette valakinek ajándékba. De sohasem adhatta át. Mert már elkésett. Utolsó százasaín vette. S így nem akart tőle megválni. — S egyszer, pár nappal utóbb elvesztette. Lecsuszott lesóványodott kis-ujjáról.

Mindegy! — nyomta el elérékenyedését. — Holnap meg fogom venni a házat. — Hirtelen a kávéshoz fordult:

— De a kávéházzal együtt ezt az asztalt is megveszem örök áron a magam számára. — Rendben van? — Ide csak az én vendégeim ülhetnek.

— Gut, ezt is megcsinálhatjuk. — Holnap ezt is írásba foglaljuk? — kérdezte szokásos fanyar mosolyával az öreg kávé. — Furcsa egy ember maga Herr Illés — Erről eszembe jut valami. — Emlékszik még arra az emberre — a nevét elfelejtettem már — aki, amikor kiszabadult a slamasztikából, tetőtől-talpig felöltöztette a Herr Professort s 25.000-esekkel teli pénztárcát dugott a zsebébe. — No, de milyen nevetségesen önérzetes lett akkor a bolond professor... Pöff, pöff, pöff... No, de most már én is fölkelek s utána nézek az üzletnek! — Ennyit már rége nem ültem. — Hát akkor holnap reggel találkozunk. — Biztosan várom. — Jónapot Herr Illés, ha netán elmenne. — A viszontlátásra.

— Jónapot! — A viszontlátásra.

Lassan kezdődő lárma.

— Halló, kenyeres, halló! — Terrasz, jobb három. — Pincér kérek egy jegeskávét. — Halló ujságos! — hozza ide az esti lapokat... Főur, hol a pincér... Kassza blokkot! — Két málna, egy limonádé... Főur kérem, nem volt itt még a Ligeti ur? — Nem. — Köszönöm... Sonnenfeld ur a telefonhoz! — Sonnenfeld ur!... — Nincs itt Kohn bácsi, még nem jött meg. — Affene! — Halló, még nem érkezett meg... Halló pincér! — kérek

két tojást pohárba... Szivaros!... Kassza, blokkot! —
Egy pakli kártya...

Nagyné lihegve jött valahonnan.

— A, jóestét, jóestét Illés ur! — sipitozta már
nyolc lépésről — Mit tetszik parancsolni?

— Jóestét Nagyné. — Nem tud valamit a régiokról?
— Ki jár még ide közülük?

— Hát bizony nem jár ide a régiak közül már
senki sem. — Tessék körülnézni. — Csupa új arc...
Já, a Balog mérnök ur? — Kiment a bátyjával Ameri-
kába.

— Nem tud valamit róluk?

— Semmit.

— Hát Rédey malomigazgató?

— Tönkrement kérem, a részvényei miatt. — Azt
tetszik kérdezni, hogy most hol van? — Meghalt. Egye-
nesen éhenhalt, a kisgyerekével... Tetszett emlékezni
dr. Rizskásás vezérigazgatóra? — Csödbe került. — Jé,
milyen bukás volt! — Most könyvekkel házal.

— S mi van Kolozsvári századossal?

— Itt tetszik maradni 11 óráig? — Itt? Hát akkor
látni fogja Illés ur. — Egy kis gyerek fogja bevezetni.
Rossz, civil-ruhát visel.

— Talán csak nem kell koldulnia?

— Miből élhetne másként!... De ő nem tudja. Nincs
észnel, mióta föbelötte magát.

— De hát miért?

— Hát itt ülnek kérem egyszer este, éppen ennél
az asztalnál, mikor bejön a kis Schmidt detektívfelügye-
lő s odalép az asztalhoz: „Kolozsvári ur kérem, jöjjön
velem!“ — Csak tetszett volna látni, hogy elsápadt, de
vette a kalapját és ment. — Én még hallottam, amikor
Schmidt ur a fogai között odaszólt hozzá halkán az
ajtóban: „No, ezt megcsináltad“. — És éppen Schmidt
urnak jutott. — Pedig tudja Illés ur, hogy milyen jó-
barátok voltak.

— Bezárták talán?

— Igen. — S mikor kikerült, fejbőlötte magát. De
megmentették. Csak az eszét vesztette el. — Valami
szegény ember vette magához s gyerekeit küldi vele
koldulni... Valamiből csak élni kell; nem igaz?

— Élni... sóhajtotta maga elé Illés.

— Nincs itt már senki a régiak közül, mindenki le-
égett.

Illés maga elé tűnődött.

— Hogy megy az üzlet? — kérdezte pár pillanat múlva.

— Lassan, kérem, nagyon lassan. — Most csak kis dolgok vannak. Az ember egész nap pár fillérért kénytelen szaladgálni. — Bizony — hol vannak azok az idők, mikor még Illés ur járt ide? — Azok üzletek voltak, — jó, finom boltok.

S a vénasszony szeme a magasztaló lelkesedésben egészen felragyogott.

Hallgattak. — Illés néhányat szippantott a matróz-pipából, azután a tálcára tette.

— Nagyné kérem.

— Tessék Illés ur.

— Maga most elmegy oda, ahol utoljára laktam. — Még öt évvel ezelőtt megvolt az a ház.

— Most is megvan.

— Hát akkor elmegy s megtudakolja a házmestertől, hogy nem-e eladó. — Ezt a bankót adja néki oda, akkor igazat fog mondani. — Talán azt is megtudhatja, hogy mibe kerül. — Azután jöjjön vissza s mondja el, hogy mit végzett. — Itt fogom várni.

— Megyek Illés ur. — Mindent el fogok intézni.

— Siessen Nagyné...

— Apus, itt van szabad szék a szomszéd asztalnál — csilingelte egy fiatal leányhang Illés fülébe. — Szabad uram? — Megengedi?

— Szabad kislányom — válaszolta Illés s gyönyörködve nézte az ide-odaröpködő üdeséget.

— Biri, nézd milyen meleg szeme van ennek az öregembernek — sugta odahajolva a fiatal, barnahaju leány barátnőjének s tompafényű hókarját gyöngéden végigfektette a feketés-vörös széktámlán.

Halkan kezdődő cigányzene. A banda élén a fekete-haju Dorogi primás.

Rég elmúlt, fecskéhangu, hegedüs esték. Hegedücsi-csörgéssel üdvözölt és körülrepdesett, éjszakai napfelkelték.

Meredek fjordszikla — Solveig dalával az ormán. Zengő, téli hajnalhasadás a végtelen tenger felett.

Apró morgásokkal jönnek, előbujnak a manók. Kiservertiessen megelevenedik a mohos fatörzseivel szétterebélyesedő zeneerdő.

Zeneszerpentinekkel leterített, hófehér asztalok — levegőben megfűgő zenegirlandok.

Koromsötéten ásitó, éjszakai uccák. — Egyedülvalóság. Sápadt-lámpás zug-kávéházak — kiszakadozó Szonyafosztlányok — asztalraboruló életsírás, tépett-lelkű, éjfélutáni emberek között...

— Jó estét Herr Illés! — Pöff, pöff, pöff... Maga még itt van? — Inspiciálok. — Jó gazdának muszáj. — Mi az? — Még nem vacsorázott? — Pedig jó vacsora van. — Van serpenyősrostélyos is. Nem szereti? — Jó békebeli. A szélei lecsüngenek a tányérról. — Milyen adag! — Majd meglátja. S azután egy üveg finom rizling. Vagy inkább sör? — Rizling? — Gut.

Tálcakopogtatás.

— Herr Kellner! — Serpenyősrostélyost hozzon ide s egy üveg rizlinget. Az extrából. ← De gyorsan! — Kenyeres! — Gyere ide! — No, itt van, rendben van. — Pöff, pöff, pöff...

A szomszéd asztalnál felfigyeltek. — Ki lehet ez az öregember? — Illésnek jól esett szemük simogatása.

— No, most elmegeyek. Később megint erre nézek. Jó vacsorát.

Tányér-, tálca-, pohár- és kanálcSORÖMPÖLÉS.

Asztalhuzogatás és széktologatás.

Palackdurrogás.

Künn, a konyhában nagy igyekvéssel döngeti a sárgaréztörő a mozsártalpat. Egészen beletüzesedett s nem akarja abbahagyni.

Hirtelen leszaladó zenefüggöny.

A szerteszállongó vacsoragőzök között lassan kivirágognak az asztalszigetek s a hófehér és tarkáruhás, finomkelyhű, leányvirágok karsun és kívánatosan hajlonganak a hűs esti fuvalomban.

A virágszigetek tájékaról leánycicsérgés száll fel és halkán huz tova a levegőben.

Nedvesen pirosuló, mosolygó asszonyajkak zengő kacajokat tördelnek s az illatos virágágyak felett mélyhangu dongással zümmögnek tova a férfiszólók.

Kocogó sietés, az asztal előtt sietve áll meg Nagyné.

— Megjöttem Illés ur, megjöttem. — Mindent elintéztem.

— No, mi ujság?

— A ház nem eladó, de ha jó vevő akad rá, hát meg lehet kapni. Az öreg nagyságos asszony nem akarja elkótyavetyélni — mondta a házmester. — Azt hiszi, hogy két és fél millióért meg lehetne kapni. — Ja, igaz. — Mit tetszik gondolni, kivel találkoztam? — A kis

Pászty Évikével. Még mindig olyan kicsi. Pedig már harminc éves lehet. — Nem ment férjhez. — Óvónő a városnál.

— Beszéltek rólam valamit.

— Bizony elmondtam, hogy a nagyságos ur' küldött. Egyszer ugyanis találkoztak volna. — Jé, hogy megörült. — „Mit mondtam anya — szolt be a szobába — Illés vissza fog jönni“. — „Mondja meg Illés urnak, hogy mi nem felejtettük el, csak jöjjön fel hozzánk!“ — „De megmondja ám Nagyné!“ — kiáltott utánam. — „Megörizték a régi rézbutorait is“.

— Köszönöm Nagyné.

S bankópénzt nyújtott az öregasszonynak.

— A régi 25.000-es helyett — tette utána.

— Köszönöm Illés ur. — Jóéjszakát.

— Jóéjt.

Illés magába mélyedt. Mit adott ezeknek az embereknek, mikor náluk lakott? — S mégis jóakarattal voltak irányába, még a legutolsó napok alatt is. — Sohasem éreztették vele megvetésüket. Pedig semmire sem számíthattak. — És most a legelsők, akik örömmel várják vissza. — Holnap el fog hozzájuk menni. Valamit tennie kell értük. — Eltöprengett. Mi lesz a megjelentetés? — Az öreg házra gondolt. Meg fogja azt is venni. Mindegy, hogy mely irányban gyakorolja a jótékonyságot. Azután leromboltatja a régi falakat s újat építtet fel a nyomoremlék helyén. — Igen — napközi otthonra gondolt — Évike régi álmaira — szegény apró gyermekek menhelyére.

A szívéhez nőtt emlékpókhálós butordarabokat pedig ledobáltatja az örömszívó, sötét padlászugokból s nyitott-száju olvasztóhoz talicskáztatja. Hadd legyenek újból frissen sístergő, tovahömpölygő vér — ezer és ezer új formacsodába vágyó.

Holnap-holnapután pedig kétszobás kuckót fog valahol egyelőre kibérelni. — Nem lesz az sem lakás, sem iroda. — S ott fog üldögdélni a rács mögött, szemén az ismeretlenség nagy, zöld szemüvegével s közömbös faszáraz hangon beszélni fog idegen emberekhez, akikről megfélemedezett az emberi társadalom:

— Megbízom elhatározásából közlöm önnel...

S tatarozni, butorozni, építgetni fogja az emberi szívek hajlékait.

Kiverte a hamut a kis matrózpipából és visszatette a zsebébe.

Egy emberre várakozott még, akit kisgyermek fog bevezetni.

A falióra fél tizenegyet mutatott.

A zene-hullámok fel-felesaptak s mint sóhajfüggönyök hullottak vissza.

A morajlás lassan megritkult, megvékonyodott — magányos hangok és neszek diszszonánsan karcoltak ki az elcsendesülő hangegyvelegből.

A tarkavirágos asszony- és leányszigetek eltűntek s váratlan-hirtelen szenvedélyes hegedűszóló zokogott bele a hamvadózó éjszakába.

A Mozart-tér felőli ajtón kicsiny, rongyos gyermek lépett be s magas, sebforradásos, kopott-ruhás — merev nézésű embert húzott maga után a kávéházba.

Illés nem vette le róla tekintetét s izgatottan figyelte, mint közeledik a kolduló duó asztala felé.

— Szabad kérem... fordult felé a kisfiu a megszokott frázissal s kalapját nyújtotta.

Illés azonban felállott s megfogta a rongyos embert karjánál fogva.

— Kolozsvári! — Kolozsvári! — Hát így kell találkoznunk... Kolozsvári!

Az ember meredten nézett maga elé.

— Kolozsvári hát nem emlékszel rám? — Illés beszélt hozzád. — Illés. — Felelj kérlek.

— Nézz: segíteni akarok rajtad — s papírpénzt fofoztatott a' szemé elé — Kolozsvári!

Semmi.

Illés megfogta a két karjánál fogva és le akarta maga mellé ültetni. De Kolozsvári huzódozó mozdulatot tett.

— He... hi... hörgött ki belőle a két artikulátlan szó.

— Bácsi kérem, ne bántsa — könyörgött a kisfiu s megfogta Kolozsvárit a kezénél, mire az lecsendesedett.

— Szegény ember, te! — eresztette el Illés Kolozsvári karjait.

— Hol laktok kis fiam, hadd menjek el hozzátok.

— Jaj, ne bácsi. Megvernek otthon.

— Hát menj utadra... Szegény emberek!

A kisgyermek ijedten húzta kifelé a magatehetetlen embert, aki térdben görcsös lábakkal lódult és csoszogott utána — szemével folyton mereven előre nézve.

Illés magábaroskadt.

Ime, így kellett találkoznia egyetlen megmaradt barátjával, akire odaktűn a legkevesebbet gondolt.

Holnap követni fogja őket, de orvost is visz magával is kiváltja a rabtartójától.

— Herr Illés — maga még mindig itt van? — kérdezte felé közeledve — erős botjára támaszkodva, fehér szalmakalappal a fején — az öreg kávé.

— Nemsokára én is elmegyek. De ugysem tudok mindjárt aludni. Én már csak keveset alszom. — Nem tud valami sokemeletes szállodát, ahol hűvös és tiszta a levegő.

— De igen. Menjen a Tokióba. — Teljesen amerikai technika, de a komfort finyás európai. — Itt van még az autója?

— Itt. — Még ráérek kissé. — Nem nagyon fáradt Friedmann ur?

— Ja, ja, nagyon fáradt vagyok. De aludni már én sem tudok, mint azelőtt. — Ha elhallgat az éjszaka, az ember sokat gondol a halálra.

— Én nem gondolok. — Én nem akarok rágondolni! — Az kiszívja az ember csontjából a velőt. — (Mint egy maga elé:) Engemet a multra, az elmúlásra való gondolás annyira bepókhálózott, hogy majdnem az örültek házába kerültem. — olvasta Hans Heins Ewerstől a Spinné-t? — Nem? Hát, ne is olvassa el. — Pedig nagyszerű munka... Hallja a cigány most Liszt rapszodiáját játsza. Róla jut eszembe: ő gyűlölte a halált. — Hagyja a halált Friedmann ur! — Ki kell tépni a halálgondolatot a napfényre, hogy ott kiégjen s elszáradjon. — Látja; én nem szeretem a szomorú sirokat. Csak a napfényeseket, tarkaviráguakat és hivalkodókat. — Benn, az életlülkötés centrumában, hogy ne lehessen sirva rájuk borulni. — Nem, nem Friedmann ur! — S itt magasba lendült a hangja: Tömni kell a lelket — folyton, nyugtalanul tömni — új matériával, új élesztővel, hogy minden izomszál szüntelenül cselekedjék és dolgozzék... Futni, rohanni — olthatatlan, szomjas, ezerféle tenni-akarásban, hogy ne legyen az embernek ideje megállásra s hogy úgy essünk össze vágatás közben, mint a gebe az ut közepén!...

S itt magasba lendült hangja elfojtott remegésbe hördült és fáradtan esett le.

— Nem gyújt rá még egy szivarra?

— Nem, nem szivarozom már többé.

— Én sem gyújtok rá. — Pincér fizetek!

— Mi volt kérem?

Bemondta — számoltak.

— Tessék — fizette ki a számlát. — Ez a magáé.

— Köszönöm. Jó éjszakát.

— Jóéjt!

— Jöjjön Friedmann ur, haza vitetem az autón...

Nem? — Itt lakik a közelben? — Hát akkor Isten vele, a viszont látásra holnap reggel.

— A viszontlátásra Herr Illés! — Also:vormittag.

— Igen, holnap délelőtt 10 óraker.

A száraz karólábak lassan tovabotorkáltak az aszfalton.

— Mehetünk. — Hotel Tokió! — Holnap legyen kérem nyolckor a szálloda előtt és telefonáltasson fel.

— Igenis, kérem.

Ajtócsapódás.

Nyek... töff, töff, töff... srrrrrrr,,

Illés hátradőlt. — Holnap mindent rendbe fog hozni — mondta magában. Holnap... Kinézett az ablakon. Az autó egyre lassított. Szűk uccákon suhantak végig. — Nő, itt van a sarok a régi lebujkavéházzal. — Elfordította a fejét. Nem, nem akart semmire sem emlékezni.

Behunyta a szemét.

— Holnap mindent rendbe hozok — ismételte el kétszer is egymásután. S Pászty Évikére, Kolozsvárra s a jótékonyági terveire gondolt.

De mi volt ez? — Valami beleégett az agyvelejébe — hátul a nyaka felett. S egyszerre fájdalmas csavarodást érzett a fejében. Utána zavaros kluttyogást hallott s valami elkezdett zuhogni — és egy éles tű szurt bele mindig mélyebben és tüzesebben a velejébe... „Jaj“... hanyatlott el a feje s nekiesett öntudatlanul az ablaküvegnek.

Az autó tovább suhant s egyszerre lassítani kezdett, hogy megálljon a Hotel Tokió előtt.

Sssssssssss — hallgattak el a kerekék.

— Parancsoljon kérem — nyitotta ki a soffőr az ajtót s az élettelen fej rádőlt a karjára.

Szirmai Károly.

Metropolisok fájdalma

A csodák percei vinnyogtak
a harsonázó kultúra
csikorgó templomában,
földobott tekintetek leorozták
a jövő századok
előreszónokló babiloni mesterét,
voltak,
akik rémületbe söpörték
a kétségbeesés óráját,
voltak,
akik fanatikus tervek
kifent cirklijével
leomoltak az elcsorgó zászlók alatt
és az embernyáj
birkatürelmének földagadt árján
az agyakba lopták be
ezredévek mohás romjai alól
az új Babilont.

Szennyes pocsolyák vajudtak
a felszikkadás szent lehetőségével,
az agyak teherbe estek,
visszazengő múlt századok
örömharsogása dárdázott,
míg éneklő kokárdákkal
az azur plasztronjáig
parádéra sorakoztak
a Metropolisok.

Legendás játék lelkesedett
a tudósok hömpölygő tudományában,
vérszomjas tradíciók
dalárdája még beidegződött
tehetetlenséggel hirdette
a világpusztulást,
de a tornyok panorámája már

idegbeteg hirtelenséggel
elnyelte a vakok
völgybe szakadt kishitűségét.
Megvert mániával
kezek ügyeskedtek az aranyhaju
felhőkig és csak egy maradt
lesodorva a horizonton,
mint metélt szárnyu madár;
a fájdalom,
gerinctelen hitek vonagló síkján
a fekete-tavas fájdalom,
mely mégis
békétlen sóhajtó örök szépségként uszott
az előre haladás felé.

Metropolisok fájdalma,
fájdalmak kiszurt szemeiből
földuzzadó Metropolisok,
századunkat századok mulva
hirdető piramis!,
melynek cillagokig ködlő vonalai
szerényen lebókolnak majd
a felszikkadás szent lehetőségével
még akkor is
vajudó szennyes pocsolyáig.

Bencz Boldizsár

Halál hattyúi

Nehéz drapériák szakadtak le,
az est megbirkózott a nappal,
valaki sirni akart
és régi nóták bimbóztak ki
a szemekben.
Vándorokat
az országut porából felölelte
a játszi húrokon zengő űr,
az éj elaggott léptekkel
hallelujázva köszönt,
diadalmas aranyát rég lelopta
baldachinjáról az alkony
és Idám álma felbolyhozott
a csillagokig.
Messziről ijedt alakok rebbentek

zokogó csóktalanságba,
szeliden megtépte haját a lány,
a könnyeken át
kigereblyézte legszebb mosolyát
és fehéren eltűnt
a kékligetek alatt.

Bizonyos volt, hogy misztikus éjszaka
dőngő padlóján járt az ábránd,
rekordot dobált két falu között
Kanizsa szive,
a tornyok összehajoltak,
vérünk lealkudta
a lakodalmas ritmusokat
és elfelejtett szakadékok
omlottak be alattunk
lavinásan a völgyi-ágyra.
Ida négerfekete haján
megdidergett a harmat,
messzi tornyokban
őrülten zakatoltak az órák,
az idő kelyhesen menekült felettünk,
szemünkből kiharcoltak
a lemondás vércsói,
vérünk bégető bárány módra
átadta magát az elbárgulásnak,
valahol
a kakasok éberségén
kirügyezett a hisztéria,
két halom pihegve omlott össze,
mint leázott
fehér gömb-falak,
egy asszony ájultan patak fölé bukott,
szavainak szallagjait
imába bokrétázta
—és a haj fekete tengeréből
az idő felgyalázta
a megdidergett harmat
dérre fagyott csokrát.

Nehéz drapériák szakadtak fel,
a nap megbirkózott az éjjel,
valaki sirni akart
és régi nóták bimbóztak ki
a szemekben.

Örvény . . .

I

A vonat befutott a nagy állomásra.

Zsivaj, lárma, tülekedés a kijáratok felé, kiabálás, ijedt egymástkereső felkiáltások. Aztán elcsendesedik a lárma; akiket a vonat elhozott erre az állomásra, elmentek utjuk teljesülése felé.

Csak a lekapcsolt mozdony dőhog még el az üresen maradt kocsik mellett, vad, fáradt, fekete füstfüggőnyt dobva a vonat ablakaira: az utak árnyait.

A legutolsó kocsiban még volt két ember.

Menjünk hát mi is! — mondta a fiatalabbik, izmos, nagytestű ember — Kőszó András.

Mindenki kiszállott. Készülj János!

A mozdony most dobta rá fekete függőnyeit a kocsik ablakaira. Csuri János arcára rávetődött egy árny.

Hát megérkeztünk — mondta.

András kezdte leszedni a cók-mókot a polcokról: a báránnyal bélelt bekecseket, az élelemmel teli zsákokat és a két tarisznyát a belső dolgokkal. A szegény ember kincstartóját.

Megállj András! — vigyázni kell a tarisznyára.

Talán pástétom van benne?

Nem, hanem az Annus, meg a kis fiam: Janinak a képe.

Megbolondultál? Mit akarsz most ezzel a képpel?

Látni akarom őket!

Ott?

Ott!

És ha meglátják a másikat? . . . Ahova most megyünk? . . . a Rozi, meg a lányod: az Annuska?

Csuri János reszketett:

András, én nem sokáig bírom ezt az életet! Jaj, mit is tettem? . . . Két asszonyt bolondítani azzal, hogy mindegyik a feleségem! És két gyermeknek vagyok az apja úgy, hogy egyiknek sincs apja. Mi lesz ebből?

De ha meglátják a képet? . . . Elárulod nekik, amit nem tudnak! Aztán ráadásul engem is elárulhatsz velem, mert hiszen a dolognak hire lenne.

Majd vigyázok. De ugy se sokáig rejtegethetem már a dolgott. Rozi beteg. Már tavaly akarta, hogy esküdjek meg vele. Azt mondta: „János adj nevet a kislányunknak... ha én meghalok, legalább legyen apja!“... Átölelt és úgy nézett rám könnyes szemmel: „Ugy-e szeretni fogod és jó apja leszel Annuskánk-nak!“ András türelmetlenül morgott:

Menjünk már!

Várj még, András! Itt, ebben az elhagyatott vonatban senki sem hallhat meg bennünket. Gondoltál-e arra, hogy mi lesz ve-lünk, ha az a két szegény asszony megtudja, hogy már nyolc éve, amióta idejárunk dolgozni: itt is van feleségünk!... és a kicsik kéink itt — szintén a gyermekeink! Éppen úgy, mint azok, akiket most otthon hagytunk! Én nem tudom egyiket se eldobni magamtól. Látod, akiket elhagytunk, azok sirnak utánunk. Ahova meg most készülünk, azok meg örülnek, hogy jövünk. Mert szeretnek bennünket! Az Annus alig tudott megválni tőlem. „Maradj itt, Jánosom! — mondta. Talán meg tudunk élni akkor is, ha nem mégy el tőlünk olyan messzire! Mit ér, ha van kenyere-rünk, de te nem vagy velünk! Olyanok vagyunk, mint az árvák!“

Bizony árvák vagytok! — gondoltam.

És látod, mikor az Annust szívemre szoritottam, akkor meg-éreztem, hogy itt meg ugyanilyen szívszorogón vár már a szegény Rozi. Aki ha nem is hitesen a feleségem, de mégis gondozó, jó társam itt a munkában már nyolc éve! És gyereket szült nekem, mint az, akit a szívemre öleltem éppen — az Annus! Ó, András, hogy mit is tettünk mi?! Azt el sem lehet mondani! Azt szerettem volna az előbb, ha ez a vonat sohasem állott volna meg. Csak ment volna a világ végéig ezen a sínpáron. Miért is kellett nekünk idejönni?!

Most már késő lesz ezen siránkozni!

De mi lesz? ... De mi lesz?!

Mit tudom én!

András, hát te nem érzed, hogy mi történik velünk? Tegnap útjött a feleséged hozzánk és azt mondta, hogy ő bizony nem marad itthon ezentul egyedül. Elég volt nyolc évig! Alig tudtam aztán lebeszélni őket, hogy ők is el ne jöjjenek! Mert az én feleségem is helyeselte Mári szavait. És mondd, te nem sajnáltad volna a Marit, meg a kis lányodat? ... A kis fiam kiint játszolt a lányoddal az udvaron. Jaj! — hiszen megölnénk ezeket, gondoltam.

Hát aztán? Talán nekünk jobb, mint nekik?

Csuri János, a vézna kis ember megdöbbenet nézett fiatal, hatalmas embertársára.

De mégis, András, hát te nem szereted őket?

Szeretem-e őket? Hát nem dolgozom-e értük becsületesen?

Hiszen látod, a keresetemet én is odaadom nekik, mint te! Pedig rongyos vagyok és nem költök magamra semmit. Hazulról el kellett jönnünk, mert különben éhen halt volna a családjunk. Ott már nem lehet munkát kapni. Cseléd már alig kell. Kevés a föld. S ami van, ott mi kellünk utoljára! Mink már nem kellünk. Nagy baj van velünk. Megvert minket az Isten, János, Világ rongyai lettünk. Mintha nem is volnánk emberek!... Ezek a szegény asszonyok is itt, élnek, ahogy tudnak... mint te, meg én. Aztán mi jók vagyunk hozzájuk! Dolgozunk értük és ők értünk!

Igen — mondta János megrendülten. És én... te! — én szeretem mind a kettőt. Mind a kettő embernek tart... Szegények! Olyan jók hozzám, hogy többet egyiket sem merem megcsókolni. Érted?

János szeméből hullott a könny.

András nevetett: ne bolonduljunk János! Hanem menjünk, mert még majd visszavisznek bennünket!

II.

Utjuk keresztülvezetett a nagyvároson, amely mögött a hatalmas folyam hömpölygött. Annak a töltését építik.

Arrafelé tart Csuri János és Kószó András: két napszámos ember. Két árva a buza-termő sikról, ahol ők már nem kellenek! Csudálatos nagy árvák: apák! Foltos a ruhájuk, folt hátán folt; toldozott-foldozott, mint az életük, amelyre úgy rakják fel a napokat, mint tarka, érthetetlen, az életükre rávarrt idegen foltokat. Elaprózott, céltalan életük foltjait: a napokat, már csak itt-ott fogja össze az élet egy-egy megrendítő mélységű jelentősége — az életkabát bélése, amiről elhasználódott, lekopott valami... Csak az ősi ösztön, az ősi bélés bujlik néha és néhol elő: a minden élőben élő erős parancs, az: élni!

Tudod, András, az utóbbi időben sokat gondolkoztam rajta, hogy érdemes-e élni?

András most már tele tüdővel nevetett, frissen.

Tudom — mondta komolyan János — te még fiatal vagy. Te jobban ráérsz gondolkozni még, mint én. Futja az életedből! Hány éves is vagy te?

András szemei huncutul csillogtak.

Találd ki!

Hát lehetsz... úgy, harminc!

Ne öregits! Négyel kevesebb, mintha kettővel több lennék!

No, akkor nem is kérdezem tovább.

Miért? — incselkedett vele András.

Mert úgy se értenéd, amit mondani akartam!

Mit akartál mondani?

János megállott és mintha megállott volna vele az idő is.

Nagy barna szemei kitágultan nézték az ucca sürgő-forgó, folyton változó színes forgatagát s mint aki valami nagy titkot mond, belesuttogott az ucca zugó, szemei előtt kavargó lázas életébe:

Változtatni kellene az életen! Mert... ezt nem lehet elbirni!

Dehogy nem, csak birni kell! — kacagott András.

Hiszen éppen ez az, hogy te még bírod és azért nem törődsz semmivel!

Nem, nem törődöm semmivel! — kiáltotta András, kihuzva erős termetét a nehéz zsákok alatt. Velem ki törődik?

De ha valaki előtted pusztulna, még akkor se mennél segítségére?

Nem!

Nem?

János reszketett a felindulástól.

Akkor Isten áldjon, András! Mert én már nem bírom tovább! Visszamegyek és elmondok mindent Annusnak, hadd tudja meg! Talán jobb lesz így, mintha később tudják meg!

De hiszen te mondtad az előbb, hogy ezzel megölnéd őket. A vonatban mondtad.

Hiába minden, András! Nekem már nem lehet hallgatni. A Rozi mondta, mikor eljöttem az ősszel, hogy ha tavasszal — vagyis most — meg nem esküszöm vele, akkor a kislánnyal együtt a folyóba ugrik, hiszen már úgy se él soká és akkor jobb, ha elémészti azt is, magával együtt, mintsem, hogy itt maradjon senki gyermekének. Látod, nekem tennem kell valamit!

Hát akkor öld meg magadat!

János rámeredt András hidegen néző arcára.

Igen — mondta András — öld meg magadat! Akkor ők nem tudják meg!

És te?... te is megtennéd?

És? — huzta ki magát András. Én nem! Olyan nincs!!

III.

Sokáig mentek. Hallgattak.

Később András fűtyörészni kezdett. János ezt nem bírta. Megkérdezte:

Mit mondasz te itt, mikor ősszel hazamegyünk?

Ugyan hagy el már!

Mégis, mit mondasz?

Semmit... Majd hirtelen dühvel felkiáltott: hogy hazamegyek az anyámhoz!

És elhiszi?

El. Mondtam neki, hogy jobb, ha az anyám nem is tudja, hogy velem élek!

Én nem tudnék neki hazudni.

De hiszen nem mondtad még meg neki, hogy a feleségedhez és gyermekedhez kell idejönnöd?

Nem...

Hát akkor mit mondasz?

Hogy nem tudok egész télen tétlenül itt ülni, hogy elmenyek értük dolgozni!

András csodálkozva nézte Jánost... Hát ezért fonod éjjelnappal a kosarakat egész télen?

János szeme boldogan felcsillant:

Igen.

De János, már nem hallgatott Andrásra. Lélegzetelszorultan egy kis lánykát nézett, akit az apja vezetett kézen fogva. A kis lánykánál egy baba volt, mire néha mosolyogva ránézett...

Nézd, András! — lihegte János — nézd, babája van!

Az, állott meg András is... Milyen szép baba és hogy örülhet neki! Nézd, hogy mosolyog rája!

Az apja vette neki... suttogta János. Te — lobbant ki Jánosból forrón az érzés — te, ha mi is vennénk babát?! Nézd, ott egy bolt.

András ijedten kapott az induló János után:

Megállj!

Gyere, gyere, ott a bolt!

Ne menj János, könyörgött még András.

Miért?

András szégyenkezően nézett le a földre.

Nekem nincs pénzem... aztán én nem vehetek!

János megütött örömmel, igen melegen kérdezte:

Hát akarsz venni te is?

Hirtelen átölelte Andrást:

Ugy-e akarsz?

András hatalmas teste úgy reszketett, hogy János alig tudta ölelésével talpon tartani...

Ugy szeretnék venni, János!

Jaj! — kacagott János. Hát ugy-e, hogy te is akarsz venni!

És mint akit nagy boldogság ért, csak ölelte Andrást... és közelhajolt, hogy András jobban lássa, hogy elhiggye igazi örömét:

Gyere, én adok neked kölcsön! Már hogyné adnék! Gyere!

Az uton majdnem elgázolta őket egy autó, mert kézenfogva úgy szaladtak át az uton, mint két gyerek, akik szívárványt keresnek mosolyogva.

A boltban sokáig választottak. Végre megegyeztek.

A boltos csodálkozva nézett a két rongyos külsejű emberre, akik láthatóan utolsó garasaitk adták a szép és drága babákért. És milyen boldogak voltak, amikor a babákat simogató nézésekkel eltávoztak!

János! — állott meg az uccán András.

No?... ragyogott vissza János szeme.

Olyan szép ez a baba! Tudod, ha én most nem vehettem volna, hát talán meg is haltam volna!

András! — kiáltott fel János. És András szörnyű nézése elől, amelyben a baba féelmes árnyékká nőt — a kabátja alá rejtette a puhatestű bársony kis babát.

IV.

Kiérték a városból. Utjuk most már a mezők között vezetett. A nap ragyogott minden csupa napfény volt — kacagás. A tavasz simogatta a kikelt magokat és a fény átfoghatatlanul benfésőséges volt a megnyílt szemű mezők fölött. Csak az ő arcukon nem fogott a fény. Mintha a saját árnyékuk alatt menetelnének. A mezők tavaszi áradásában egyre fáradtabbak.

Vajjon mit csinálhatnak? — próbálkozott a szóval János.

Kik?

János fázón nézett körül.

Hát ezek itt!...

A töltés alatt elhúzódó kis falura mutatott.

Azt gondoltam, hogy azokra a másikkra kérdeztél?

János elakadt lélegzettel állott meg:

Te azokat jobban szereted?

András nem felelt a kérdésre.

Gyere, siessünk, mert még elkésünk a munkára való jelentkezéssel!

Nagysokára szólalt meg újra:

Te ezeket talán jobban szereted?

János majdnem összeroskadt a kérdés sulya alatt...

Nem, nem! — de olyan különös, hogy ma itt leszek náluk, hogy megcsókolnak!...

Azok is megcsókolnak még ma reggel!

Meg!

Hát akkor?...

Ó — mondta — ó... és mint akit nagyon meglöktek, tántorgott.

V.

Már fent jártak a nagy folyó töltésén. A töltés alatt könnyen és kék nyugodtsággal futott a nagy víz. Elöttük pár száz lépésnyire a gigászi híd hajolt át fölötte a magas tulsó partra.

Te, András, mikor reggel eljöttem, a kis fiam azt kérdezte, hogy miért nincs testvérje?

András a vizet nézte egyre nagyobb derüléssel... mint mikor a nap kel a magas hegyek mögött és a vizek tükreiről lefogy.

a sötétség... mintha fölmérte volna már a mélységeket... arcán szétáradt a reggel bíró nyugodtsága...

János hévvel beszélt, látszott, hogy András bizó feleletét akarja, mert látta András szétáradó hatalmas derűjét!

Én azt hiszem, hogy Janika szeretné a kislányomat... jaj, ha azt mondhatnám neki: nézd kis fiam, itt a testvéred!

András mosolygott...

Egész biztosan — erősködött János.

Andrást mintha lelökte volna ez a bizás a töltés pereméről, egy-két lépéssel... aztán szilárdan indul a víz felé.

Mit akarsz ott lent? — sikoltott János.

András megállott. De a nézése a víz tükrén játszott...

Miből gondolod, hogy Janika szeretné az itteni kis Annuskát?

Abból, hogy testvérek!

Nem testvérek azok!

Már miért ne volnának?

Mert csak azok testvérek, akiknek az anyjuk egy! Én tudom. Mikor az én anyám meghalt és jött a másik asszony, akkor nekem menni kellett a házból! A másik asszony gyerekei nekem nem lettek testvéreim!

De hiszen az apád?!...

Ó, az a másik asszonnal tartott.

András! — kiáltott megrendülten János.

András mintha belelátna Jánosba, hideg, kegyetlen tisztasággal nézett át rajta... Ugyan János!... A gyerekek anyjukkal mennek! Ez a két asszonyunk, soha se érti meg azt a másik kettőt!... Ez a kis baba, látod, ez értette meg velem, Nekem a második asszony soha sem adott semmit! Igen, mikor itt vagyunk — azok nem élnek... Mikor ott vagyunk — akkor meg ezek halnak meg! Egyikük mindig halott... Én többé nem megyek se ide, se oda!... Akkor talán ők...

András, hallgass! — ordított fel János.

András kiegyenesedett... fiatal, szálás termete megnőtt, az árnyéka ott járszott a víz átlátszó tiszta tükrén... és az egy hirtelen mindent megölelő mozdulattal az árnyéka alá bukkott...

Mire János a vízre nézett, azon már újra csak kék derű volt.

Emberek futottak feléje:

Miért tette?!... — kiabálták.

János bénán, összeroskadtan nézett a vízbe, amely nyom nélkül elnyelte András fiatal testét... El akart osonni... De nem lehetett...

Egy kis baba uszott a vizen, arccal lefelé fordulva, mintha ő sárná a roppant gyilkos vizeket...

És János a mélységet kutató emberek szemeláttára egy másik kis babát hajított a vízbe!

Kristály István

Alföldi fények, hangok

A kocsi kereke nem zörög, mert sárba süppedt.
A patkónak nincs szikrája, porban fut.
A pipából nagyot színek, megparázslík a dohány
s a kártyával nagyot ütnek, ha előfordul az adut.

Ülnek házaik előtt, mozdulatlan akácok alatt.
Megcsodálják a repülőgépet, mint átvonuló
ritka madarat. (De nem ülnek bele.
Igy volt ötven éve nagyapjuk a gőzvonattal).

Kártya puffog, ütlik agyon az időt, az estét,
télen, tavasszal, nyártól őszig.
Lesték, felgyújtja-e a buzát a vonatszíkra?
s nem értették, mért ujjong induláskor a gőzslip.

A vonatot megszokták már, mert földön jár,
nem remegnek meg vörösre gyult szemétől.
A repülőgép olyan, mint ima, vagy haranghang,
Isten és ember közt lebeg. Bűg és fénylik.

Pipafénynél, kártyaszónál (ez a tűz és ez a hang)
összeülnek ketten-hárman,
megvitatják: kátyuba jutott a technika
s nézik selymán, autó vergődik a sárban.

Sziráky Dénes Sándor.

PüNKÖSDI lelkek hívogatója

Óh, örök titkoknak szomorú,
Borzasztó egységes világa.

Ady: A csodák esztendeje.

Mindig új emberek jönnek,
mindig többen törnek a fényre: —
forr, buzog az élet a Földön.
Az egész Föld kibimbul,
mint egy tüzes, püNKÖSDI rózsza. —
Csodás illatok szállnak
szerte a csillagvilágban.
Évmilliók vágya és reménye
a Földön megy teljesedésbe.
Önmagára eszmél az anyag
és szellem kettősségéből,
gyúrt fúrge ember.
Látja helyét és korát.
Érzi végzetét: — bölcső
és koporsó között liheg
vad futásban...
Menekülni akar,
Magasba tör, örömét leli a nagy
száguldásban...
|Ahol a teste
törten porba hull: —
onnan a lelke
messze elrepül...
És:
mindig új emberek jönnek,
mindig többen törnek a fényre...
Csak az áll bambán
bölcső és koporsó között
kinek álcás lelke
csendesesen alszik...
Az ilyen ember nem érti
a költő vágyát, művész örömét,
képet, szobrot, madárdalt,
zenét...
Nem érti, nem érti,
és ezért oly szegény. —

Az anyag erjed, oszlik, foszlik
benne, — de mintha lelke
nem is lenne.
Minden vágya a test körül
kering.
De már roskadoz, omlik,
oszlik, szétesik ez a fajta,
(mert nincs benne nemes lélek,
ami egybetartsa...
Mindig új emberek jönnek,
mindig többen törnek a fényre.
Forr, buzog az élet a Földön.
Az egész Föld kibimbul,
mint egy tüzes pünkösdi rózsza.
Fogjatok össze pünkösdi lelkek,
égyesétek el a korhadó sziveket!
Öntsetek erőt szivbe, lélekbe,
hogy a Földnek ez a tája
Új szinnel, illattal vegyüljön
a szín és illattárba.
Tanítsátok meg őket dalolni!
Énekeljenek szívük szerint.
Énekeljenek keresztelőn;
Temetési menetben.
Tegyétek ünneppé életüket:
daloljanak, daloljanak!
daloljanak!!
Míg hangjukat el nem nyeli
a végtelen űr és
új mámorra nem kap tőle
új világoknak születése hajnalán.
ÉnekeljeteK, énekeljeteK,
énekeljeteK új Jeremiásként,
hogy lelketek lángja
verje az eget...
Dalotokra majd fölnezelnek
a süket fülek és fölriadnak
az alvó lelkek...
Döbbenve látják:
Mindig új emberek jönnek
Mindig többen törnek a fényre
Forr, buzog az élet a Földön.
Az egész Föld kibimbul,
mint egy tüzes pünkösdi rózsza.

Polácsi János

Varrótühercegnő

Kis regény 1931-ből

— Mint egy Esti Kornél — gondolta meglepődetten Kornélia. Eligazította térdén a szoknyát, amit a következő pillanatban újra félrefujt a szél. Kornélia nézte egy darabig a szél játékát a ruhájával és mivel látta, hogy ártatlan kacérkodásról van szó, hát megtűrte.

Mert Kornélia, bár tul volt az első fiatalságon, ropant szemérmes volt.

Kocsin ült most Kornélia és a vonathoz hajtattott. Megtapogatta kezításkáját és örültek az ujjai. Pénz van a kis táskában elég, hogy pár hétig kedvére kiboroljon idegen világban, idegen emberek és sorsok között.

A lovak ütemesen trappoltak és Kornélia nagyon hasonlatosnak találta a maga életét a lovakéval. Ő is be van fogva a munka igájába évek óta már. Csak ezek a lovak urakat szállítanak a vasúthoz, ő az uraknak szállítja a felsőruhát. Illetve hölgyeknek, de az urak fizetik a számlát Kornéliának. Mert a hölgyeknek abban a körében, ahol Kornélia dolgozik a nők nem keresnek pénzt. Csak költenek.

Kornélia előrehajolt és megsimogatta szemével a nagy elegáns bőröndöt, amit egy bankárné kuncsaftjától kért kölcsön. A bankárné ismeretlen okból az idén nem ment nyaralni.

A bőrönd tartalma is meglepődéssel töltötte el, mert Kornélia egészen úgy készült az utra, mint ahogy azt előkelő dolgoztatóinál látta.

— A pénzemért egyszer én is urhölgy leszek — gondolta, mialatt söreszekből elég jutányosan összeállította a garderobját.

Egyébként Kornéliának csupa nemes szórakozása volt. Imádta az irodalmat és a művészetet, ami egy elfoglalt varrónőnél kiváló erény. Ha próbált a hölgyeknek, hizelgő hasonlatait is mindig e két szakmából merítette: — Mint egy költemény — szokta mondani, vagy:

festői! ésatöbbi. Vörösre olvasta szemeit, sőt néha, ha nagyon izgatta a könyv, felolvastatott magának a varrólányok egyikével. Ezek ünnepestyes hangulatot hoztak a varrodába és a lányokra határozottan jó befolyást gyakorolt Lia kisasszony műveltsége. Kornéliát ugyan- is szűkebb körben Liának hívták, talán nevezzük mi is így a továbbiakban. Folyton oktatta a lányokat:

— Nem az a fontos, hogy a gróf elcsábítja-e a szegény varrólányt, vagy feleségül veszi. Fontos, hogy mit ad az író a művészetével, hogy hat ránk, mennyiben győz meg minket alakjaival és mondanivalóival.

Lia a világválság kreaturája volt varrónői minőségben. Mert nem annak készült. Gimnáziumi érettségje volt és az irodalomtörténetből mindig jelese. Az önképzőkörben saját verseit szavalta és esztétikai tanulmányokat olvasott fel. De a világháboruból elrajzoló- dott térképen a kisebbségben maradt és nem tudott okosabbat kezdeni az érettségivel, mint varrólánynak menni. Mint kiderült igen okosan, mert amíg a világválság minden biztosnak vélt pozíciót megingatott, tekintet nélkül diplomára vagy iparigazolványra, a női divatszalonok roskadoztak a munkától. Egy olyan neves szalon pedig mint a „Lia“ szalon önkényesen szabhatta meg munkája díjait. Ennélfogva hat évi szakadatlan munka az önnalósodása óta szép takarékbetétet eredményezett és lehetőséget arra, hogy Lia most utra kelhetett olyan programmal, ami csak anyagilag független modern gondolkozású lánynak lehetséges. Tanulmány- utra megy — hirdette és nevetett magában, mint fogják ősszel a dámák megfizetni ezt a „tanulmányutat“.

*

Ugylátszik több női Esti Kornél is van állapította meg Lia, mert a gyorsvonat másodosztályu fülkéjében, ahol elhelyezkedett, még két magához hasonló, gyanus magányos fiatal nő ült. Kiki magában. Erősen cigarettáztak. Volt a szakaszban néhány férfi is a mindig utazók fajtájából. Lia rutinos szeme azt kutatta „miben“ utaznak. Azt is tudta, hogy másodosztályon csak prima utazók utaztatják kereskedelmi utazójukat, akik rendszeren fixesek és uriemberszámban mennek.

A három nő szemmel tartotta egymást, mert a férfiakon hamar észrevehető volt az ismerkedési hajlandóság. Nélia megállapította, hogy a hölgyek toalettje nem

disztingvált és igen meg volt elégedve a maga külsejével. Keze izzadt a szarvasbőr keztyűben de a viláért sem vetette volna le, sem a kis félrecsapott fehér selyemszalma sapkát, ami alól selymesen hullámszott ki melegbarna haja.

Az egyik nő kivette kézitáskájából a ruzst, miközben kiesett a zsebkendője. Ezzel megtört a jég. Két ur is kapott az apró batiszt után és kacagva megindult a beszélgetés, amelybe Lián kívül mind belesodródttak. Lia nem akart. Nem volt beszélgetésre diszponálva. Kitaratóan szemlélte a tájat, valami sulytalan, formanélküli öröm vibrált benne. A vonat gyors tempója megfelelt hangulatának és úgy érezte, hogy az érverése hozzáigazodik a robogáshoz. Ez jó, ez a száguldás keresztül a rónákon, ahol porlepte fák között fehér viskók szegénykednek és eszük ágában sincs, hogy rontsák a horizont síkját. A horizont semmit sem mutatott még Liának mégis mindent ígért. Lia praktikus leány volt és táskájában őrzött egy kissé hézagosnak mondható utitervet. A hézagok nyilván előre nem látható körülmények számára lettek fenntartva és lehetséges, hogy Lia éppen ezekért az előfordulható utiélményekért indult.

Lia huszonhat éves volt, szép, barna szemű és barna haju karsu lány. Egész bátran letagadhatott hat esztendő. Ezt a lehetőséget nem szabad figyelmen kívül hagyni, ha tudjuk, amit eddig csak a mama tudott: hogy Lia azért kelt utra, hogy izlésének megfelelő férjet keressen magának.

Férj akadt volna nem egy otthon is, hiszen ki nem venne el feleségül egy jó kereső esinos, tisztességes lányt a kereskedő és iparos ifjak közül? De Lia ezekből nem választhatott. Uriember férjről ábrándozott, lehetőleg diplomás legyen. De a legtitkosabb álma, vágya, amiről még a mama sem tudott, egy író vagy művész férj volt Liának. Ilyen férjért Lia hajlandó volt a legmesszebbmenő engedményeket tenni. Tovább dolgozna Érte, Neki, hogy nyugalmasan élhessen a műnek, amelyhez az íhletet ő, Lia adná.

Egészen elmerült gondolataiban úgy, hogy megrezzent, amikor egy hang megszólította:

— Nagyságos kisasszony nem jön ebédelni?

A másik két nő már indulóban volt az étkezőkocsi felé a férfiakkal. Lia előtt egy magas, bajusztalan Harry Lidtke féle mosolygó arc állt, aki megszólította.

Lia felháborodott a megszólításon és ridegen felelt: — nem.

A férfi zavarában ki és bekapcsolta kis kézitáskáját és mentegőzött:

— Csak arra szerettem volna kérni, hogy amennyiben nem tetszenék jönni, kegyeskedne talán kissé szemmel tartani holmijainkat.

— Ezt megtehetem — mondta kurtán és elfordította a fejét.

A fiatal ember zavartan köszönte és eltávozott a szakaszból.

Lia egyedül maradt. Észrevette, hogy a fiatalember a táskáját ömellé tette le. Maga sem tudta miért, ez kényelmetlen volt neki és roppant felbőszítette.

Jól látta, hogy a táska nyitva van. Izgatta ez a rá-oktrojárt bizalom és bosszun törte a fejét. Hirtelen elhatározással kinyitotta a táskát és valóban azt találta benne, mint remélt, Számlákat és üzleti leveleket. Pillanat alatt tudta meg, hogy Gerő Gábor nevezetű ur az, aki megtisztelte bizalmával és aki női divatcikkekben utazik.

Gyorsan előkereste ceruzáját, kitépett egy lapot a noteszéből és ráírta:

„Uram, máskor nézze meg jobban, kire bizza számláit és levelezését. Az összes üzleti titkainak birtokába jutottam az Ön kéretlen bizalma folytán. Biztosítom, hogy a szerzett tapasztalatokkal élni fogok, sőt visszaélni. Egy konkurrens“.

A cédulát becsempészte a fiatalember noteszébe, azután, mint aki jól végezte a dolgát, előszedte kis kézitáskáját. Volt abban a gondos mama buzgalmából minden szemnek-szájnak kívánatos, tehát Lia jóízűen falatozott.

Mikor a többiek visszatértek éppen egy almát hámozott magának és nem lehetett tudni a jóízű evés, vagy a sikkerült csin volt-e oka, hogy Lia barna arca most égőpiros volt. Az ifjabb Harry Lidtke égő szemekkel nézte.

Kornélai a legközelebbi állomáson más vonatba szállt át. A végén — mintahogy Lia magában nevezte — buzgón igyekezett segítségére lenni és igyekezett minden lehető jelét adni hódolatának. Lia rá sem nézett, közömbösen biccentett egy kurtát a fejével és később, amikor a két vonat elhaladt egymás mellett és megpillantotta

a vigéc komikusra torzult arcát, ahogy kifejezni akarta szavak nélkül mély sajnálkozását az élválás miatt. Hangosan felkacagott és ledobta magát az ülésre.

Megdöbrent szemek néztek rá.

*

Lia pijamában heverészett a „Palace“ hotel egyik szobájában és gondolkozott. Ahogy itt feküdt a modern lány egyedül a hotelszobában, szinte hiányzott szájából a cigaretta. Lia nem dohányozott. Voltak dolgok, amelyekben a mama makacsságig ragaszkodott szigorú elveihez és a lány végre is jobban szerette a mamát mint a cigarettát.

Az ablak nyitva, villamoscsilingelés, autók túlkönlése, fogatok csattogása, rikkancsok és uccai árusok lármája bizarr káoszban szűrődtek fel hozzá. Kellemesinger volt ez az álmos kisváros siket csöndje után az idegeinek.

A város, a kultúra, a lüktető élet küldte be hozzá hangos névjegyét. Lia minden porusával érzékelte ezt a hívást, csábítást. A belépés formáján gondolkozott.

Gondolkozott, hogy miként huzza magához, vagy folyjon bele egy új légkörbe, idegen emberek világába, akik ugyszólván csak a fantáziájában élnek, mert nagy kérdés, valóban olyanok-e ezek az emberek, amilyennek a képzelet formázta őket?

Érezte, hogy merész vállalkozás, egy vidéki teljesen ismeretlen társadalmi nullának, egy magányos tisztességes fiatal nőnek bekerülni egy teljesen ismeretlen légkörben mozgó kasztba, ahol azt kívánná, hogy mint egyenrangúval bánjanak vele.

Lia írók társaságába szeretett volna kerülni, de az csaknem hihetetlennek látszott előtte. Az írók nyilván nem élnek csordában, mint a vadállatok — gondolta — de ahhoz nem érzett kedvet, hogy egyel, egyel külön ismerkedjen össze. Elvégre egyetlen író sem veszi rossz néven, ha meglátogatja egy-egy hű olvasója. De Lia nem férfiismeretségre, hanem férfitársaságra vágyott. Emlékezett még gimnazista korából, hogy milyen vágyódva nézett a kávéház üvegablakai mögé, ahol ifju titánok vitatkoztak. Oh, hogy szeretett volna odaülni a bozsa fiuk közé és velük vitázni az irodalomról. Akkor úgy érezte tudott volna, most már nem tudna semmit hozzászólni de legalább hallgathatná. Gondolkozott.

Ez nem főváros — okoskodott — itt az írófélék a lapok körül található bizonyára. Megvan!

Lia felült izalmában és mint gyerekkorában, szájába vette a hüvelykujját.

Csengetett, lapokat hozatott fel. Az összes helyi magyar lapokat — mondta.

Félhét lehetett, estefelé, amikor sötétkék kompléba öltözve lejött és a telefonfülkéhez ment.

— Kérem a Híradó szerkesztőségét.

Egykettőre jelentkezett.

— Kérem mikor van szerkesztői óra?

— Most van parancsára, kettőtől tizig.

Parancsára. Hm, milyen udvarias volt a beszélő a női hangra, na gyerünk — gondolta — és megindult a forgalmas, széles uccán a belváros felé.

Nézte az embereket, kirakatokat, a nőket, akiken még nem látszott meg a világválság, amivel az újságok tele voltak. A ruhák anyaga, szabása, a kálap formája, keztyük, kékításká, harisnya, mind azt sejtették, hogy még a kombiné is az ezerkilencszázharmincegyes divat szerint készült. Nelli! — így a mamája nevezte Liát — otthon több kategóriába sorozta a nőket, aszerint, hol dolgoztatnak. A polgármesterné, a főkapitányné, az ügyvédnek, orvosnak és egy két gazdag kereskedőné meg a bankigazgatóné az első klasszisba tartoztak és a „Lia“ szalónban dolgoztatnak. A második osztály a szűkpénzü intelligencia, a Gabosné kuntsaftjai. Lia tudott lefelé még néhány klasszist megkülönböztetni. Varróda szerint. Viszont egy két birtokosné meg néhány izraelita divathölgynek még a Lia szalón sem konveniált és estélyi és egyéb nagy toalettjüket a fővárosban készítették. Ezek legtöbbször Lia kezében alakultak újra.

Lia sok igazságtalanságot látott a ruha és egyéb javak elosztása körül, egyszer ki is korrigált egy főháborító igazságtalanságot. Szépségverseny volt Poroskán és a csuf patikus Klariss akart miss lenni. Ez lehetséges volt, mert csak attól függött ő kapja-e a legtöbb anikszot. Klariss tehát nem ok nélkül pályázott, de ezen kívül szép is akart lenni. Tekintve, hogy a Lia szalón már művelt csunya nőkkel csodát, bizalommal fordult Liához. És Lia csinált neki egy zöld ruhát a legszerencsétlenebb árnyalatból és a legszerencsétlenebb szabással. Ezzel szemben Hajó Icának akit megilletett a miss Poroska cím és jelleg, de aki nagyon szegény

özvegyasszony lánya volt, ingyenajándékba olyan remekművet csinált, hogy bizony mégis az igazság győzött és az lett a legszebb, aki valóban a legszebb volt.

Lia egyszerre elnevette magát. Rájött, hogy a saját szakmájából hasadnak ki gondolatai, holott azért kelt utra, hogy a „szakmát“ kissé kiszellőztesse magából. Ő most uri lány, nem varrónő és különben is... no majd meglátjuk.

Már bent járt a téren, hol a szerkesztőségi épület volt. Hamar megtalálta és érezte, hogy a szíve erősebben dobog, ahogy felfelé tartott a lépcsőkön. Egy elébe kerülő lánynak kissé elfulladtan dadogta.

— A főszerkesztő urral szeretnék beszélni.

Most az következett, amire Lia nem számított. Sohasem álmodta, hogy egy főszerkesztő urhoz ilyen nehéz bejutni.

Előbb megkérdezték, hogy hívják, kicsoda.

— Szalay Kornélia, a poroskai Összetartás munkatársa.

Ez nem volt elég. Mit akar?

Ez már fogas kérdés volt. Mit is akar voltaképpen?

— Csak pár szót beszélni a főszerkesztő urral.

Hosszas várakozás után végre bebocsájtották.

Lia fülébe zakatolt a szívének dobogása, jaj mi lesz?

A főszerkesztő ur csinos, fiatal, monoklis férfi volt és Lia erre megkönnyebbült. Csak most jutott eszébe, hogy öreg bácsit is találhatott volna az asztalnál, aki morozusan fogadná. Lia teljesen tapasztalatlanak bizonyult, amikor így gondolkozott, mert köztudomásulag az öreg szerkesztőbácsik szoktak nyájasabbak lenni a fiatal hölgylátogatókhoz.

— Mivel szolgálhatok? — kérdezte a monoklis ur és érezhető volt, sőt intenzíven sugárzott belőle pozíciójának, társadalmi jelentőségének és csinosférfivoltának tudata.

— Oh — kezdte el Lia — és hangja csodálatosan hamar helyrebillent. — Nem jöttem én ide kérni semmit. Tanulmányutra indultam egy körutazási jeggyel, keresztül utazgatom az Önök vidékét, ellátogatok a nagyobb városokba, és ahova kedvem támad. Ez az első állomásom és máris érzem, hogy egy fiatal, magányos nőnek kissé kényelmetlen teljesen idegenül és egyedül. Ezért hálás lennék, ha főszerkesztő ur bemutatna a tisztelt kolléga uraknak, akik talán kedvesek lesznek kissé tördölni velem egy-két napig, amit itt töltök.

— A legnagyobb készséggel.

A többi már meglepő könnyen ment és este már az ujságírók társaságában ült egyik belvárosi kávéházban. Két nő is volt a társaságban, az egyik ujságíró felesége és huga. Ezeket hamar megnyerte szakszerű tanácsaival az öltözködés terén. Az ujságíró felesége egy kedves szőke gömbölyűség, akinek ugylátszik nem volt gyönyör a szellemi proletárság.

— Ha én annyit értenék a varráshoz, varrodát nyitnék és nem lennék ujságíró.

Az ujságírók skropulusok nélkül fogadták az érdekes elegáns külsejű leányt. Jómódu vidéki külön urilánynak ítélték, aki mükedvelésből ujságíróskodik. Tudták jól, hogy a szép ruhák és a luxusutazás költségeit nem fedezi a nő ujságírói jövedelme. Ezt kifejezésre is juttatták természetesen.

— Hát van a mamuskának — mondta szerényen Lia.

Pénzszagu volt Lia a kedves kollégáknak, akiknek legtöbbje nős ember volt abból a fajtából, akik folyton a házasság és az ujságírás ellen beszélnek, de ugyszólván kölyök korukban kezdik mindkettőt és vénségükre se tudnak megenni nélküle.

Lia móhon figyelte a redakcióbeli zsargont, igyekezett elsajátítani valamit, hogyha szükség adódnék, operálhasson vele.

Remekül érezte magát szélhámosi minőségben, fantáziája már határnélküli lett és arra gondolt, hogy voltaképen kalandor pályára született. Szinte elektrizálódott és ahogy csillogó fekete szemeit egyikről a másikra forgatta, lassan észrevette, hogy játszik. Titokzatos volt, kurta mondataival. Szemei megmenjárt mélységek kíváncsiságát sugarazták és a társaság egyetlen jókölsejű tagja Radó Ákos, aki írói ambíciókat tartogatott kabátzsebében és akinek multja egy husz lápból álló verseskötetet is takart, fellelkesedett az idegen lány atmoszférájában.

Éjfél felé ő kíserte Liát a hoteljáig, mialatt hevesen gesztikulálva tartott előadást az új költészeti irányokról. Liának mindenesetre újakról, aki ezen az estén végleg pálcát tört a dekadencia fölött és az avangárdistákra esküdött. Radó Ákos megföhedett elégedve.

A hotel előtt Radó közömbösen mondta:

— Fölhivhatna még egy csésze teára, hiszen korán van még... És olyan jó beszélgetni magával.

Lia tudta, hogy vele jó beszélgetni, ezt a dolgoztatói is sokszor mondták neki és a titka ennek az volt, hogy Lia mindenkit hagyott beszélni és csak akkor szólt bele röviden, ha ezt elvárták tőle.

— Egy pár verset mondanék el, igen?

— Hova gondol, éccaka. Jőjjön fel délelőtt, jó?

— Akkor a szerkesztőségben kell lennem.

— Hát délután?

— Most jobb lett volna.

— Elhiszem, — kacagott Nelli és felfutott a lépcsőkön.

*

A reggelekben határozottan van valami józan, kiábrándító. Mintha a nap keresztül sütné a dolgokat. Lia, ahogy fölébredt, emlékezetébe hívta az egész esti társaságot.

Jó Isten, hogy megváltoztak a napvilágnál. Már pontosan tudta, a kis Gachalné féltékeny természet, az ugratta szét a társaságot nyafogásával. Igaza volt, az a Gachal tulságosan is falta a szemével. Különös, hogy a molett asszonyok férjei mind sovány nőt szeretnének és akinek sovány van, az meg a kövéret gusztálja. Hát miért nem választanak mindjárt izlésük szerint? Boros felesége nélkül szeret kimenni, vajjon miket maszlagol otthon ilyenkor? Hogy pukkadtt Ákosra, mert leütötte kezéről és hazakisérte... És a beszélgetéseik... nem volt abban irodalmi egy mákszem se, csak pénzről beszéltek és különös szavakat használtak egymásközt. „Capliztak“, „vágtak“, „kikészítettek“ és a jó ég tudja mi mindent műveltek. A pénztelenségük szinte a levegőben lóg de még ezentul is hencsegnék vele, mintha ez kiváltság lenne.

— Olyan mindenre képes emberek — gondolta és beleérezte, hogy rendez emberek is tudnának lenni elegendő tőkével. — Vajjon mi jövedelme van egy ujságírónak, meg fogom kérdezni Ákost.

— Ákost?

Lia érezte, elpirul. Nem csak az arca, de az egész teste, ahogy kinyújtózva feküdt. Zavaros gondolatokat kapott. Egyszerre ideszökkent hozzá az egész otthon-hagyott élet. Reggel sietni a varrodába, délben ebéd-bekapás és máris munkát előkészíteni a lányoknak. Este

10—11 varroda, mert legtöbbször van postamunka. Anya álmosan várja, oh végre otthon. Mindig fáradtan. Otthon jó csend, hűvös tisztaság a szép háromszobás külvárosi saját házukban. Hét éve már csak anyja van, mert apja nem bírta túlélni, hogy ereje teljében nyugdíjazták. Anyja négy éve mindig egyedül otthon, mert a varroda az igényeknek megfelelően a belvárosba költözött. Néha besétált délutánonkint, de estefelé nyugtalan, mi van otthon, kis cseléd fél, hát siet haza. És este az álmos kis cseléd vár rá amíg zárja a varrodát és mennek haza. Rossz ez, de anyja nem akar megválni a háztól amit apja szegény oly szeretettel épített számukra.

És hazamegy este, a pénzt, ami „bejött“ beteszi egy kazettába. Már nem olvassa soha, ezt a mamára bizza — aztán vacsorázik, elbeszélgetnek, oh, mindig arról, ami az üzletben történik. Jött-e új munka, mi a hiány a kellékekből, ezt ilyenkor este állítja össze, aztán halálosfáradtan esik ágyba. Ilyenkor mialatt az ő agya mint egy motor dolgozik, hogy a Kendiné ruhájára mégis zsorzsett gallérokat tesz, és, ja igen, himzöhöz kell küldeni a Gléd lány ruháját, azalatt a mama ilyeneket mond:

— Van már százezer kislányom... elég lesz már... ezért a pénzért akár orvost, vagy ügyvédet is kapsz máma és majd te varratsz, nem te varrsz másnak... és nekem se élet így, mindig egyedül, legalább unokáim lennének...

Szegény anyja. Mikor megpendítette előtte utazási tervét, mennyire odáig volt.

— Egyedül utazni, csak úgy világot járni?

A legképtelenebb aggodalmakat kellett Liának naponta letöredezní a mamáról, amíg belenyugodott. Zugolódott mégis. — Nemhogy velem jönnél valahova, valami jó kis fürdőhelyre, ugy mint tavaly. Lásd, milyen jót tett a reumámnak.

— Isten ments — gondolta Lia. Egy kis fürdő a vendégeivel olyan mint egy falu. Pletyka, irigység, unalom, klikkek összeverődése és cudar nagyképűség. Nem erre vágyott Lia. Ilyen helyen nem lehet az embereket megismerni. Ide mindenki az ünneplő ábrázatát hozza, és baját, igazi életét otthon naftalinba hagyta.

Önző örömezés járta át, mert arra gondolt, hogy bundát, jó és finom dolgokat rakott naftalinba gond helyett. Igaz, fáradtsággal, szorgalommal, de birtokolja

az anyagi gondtalanságot. Talán ebben a percben érezte először magát értékesnek, de nem sokáig tartott ez a röpke tudat, mert minden idegszálával más értékek után sóvárgott, mint amelyeket a takaréka lehet rakni.

A nyitott ablakon bekongott a közeli toronyóra. Tíz óra! Igy ellustálkodni. Persze az utazás és az izgalmak narkotizálták. Gyorsan kiugrott az ágyból és becsengette a reggelit. Éhes volt nagyon, örült a reggeli megérkezésének, de akaratlanul meghökkent, mikor azt egy pincér hozta be és nem a szobaasszony.

Furcsa elfogódottsággal húzódott az asztal mögé és úgy látta, a pincér mohó szeme keresztüllát a vékony halványrózsaszín selyem pijamán.

Szokatlan izgalommal látott evéshez és nem bánta a pincért. Valahogy olyan volt most az élete, mintha árnyékból egyszerre napra került volna. A nap meleg csókja megborzongatja, de jó ez, jó ez a szabad levegő és a bőrön a borzongás.

Átöltözött délelőtti ruhába és a hőség dacára neki vágott a városnak. Szomjazta ezt a lármás, színes mozgást. A kirakatokban mindegyre önmagát nézte és megállapította, hogy ő a legszebb látnivaló a kirakatokban. Nagyszerű, hogy most nincs jegyzéke arról, mit ne felejtse el és hogy most nem köt csomót a szemére se szallag, se csipke, se gyöngy, se egyéb „kellék” amikért a kirakatokat nézni szokta.

Most egyetlen érdekesség számára önmaga volt.

Szalav Kornélia, újságíró.

Egyszerre észrevette, hogy nem kell a kirakatokba néznie, ha önmagát akarja látni. Benne volt életnagyságban minden felé közeledő férfiszemben. Ettől a bizarr fotografálástól égett a nap a kis japán ernyő alatt.

Nem is sejtette, hogy így, ahogy most megy, még sohasem ment otthon és hogy akik így mennek, cipőjük nyomán furcsa stigmát hagynak, amelynek legmindennapibb értelme: — Tetszeni akarok.

Asszonyzsivajban töltött életében a férfi mint valami rejtélyes idegen vibrált fel olykor és most a közelségük, hazzáférhetőségük apró ismeretlen szikrákat pattantottak benne. Égő kíváncsisággal telt meg irántuk és rejtelmes életük iránt.

A szemükbe nézett, némelyikket különös szembeszédet folytatott le, amíg elhaladtak egymás mellett.

— Helyes nő — mondta a férfi szeme.

- Ér is valamit — emelte nyakát Lia.
 - Oh, hogy siet. . .
 - Csak nem állok meg minden nadrág előtt?
- Még nagyon rátarti volt.

A belvárosban mászkált, amikor delet harangoztak. Édes volt számára ez a hangfördő és vidáman lubickolt benne. Egyszerre megpillantotta az egyik ujságíró, Borost, aki ugylátszik megismerte, mert egyenesen felé tartott a téren át.

Arcára ült az öröm a véletlen találkozás fölött és melegen szorongatta Lia keztyűtlen kezét.

- Merre tart?
- Amerre az ut vezet.
- Igazán, ennyire céltalan?
- Ennyire.
- Szeretném vezetni ebben a nagy céltalanságban.
- Ha valami szépet tudna mutatni?
- A szívemet.
- Brrr. Véres.
- Minden eleven véres.
- Akkor nem baj, ha nem mutogatja.

Minden szava, gesztusa visszautasító volt, csak úgy belső indulatból, minden meggondolás nélkül.

- Meddig kísérhetem?
- Nos, egy rendes étteremig, ahol megebédélhetek.
- Kár, hogy nem tarthatok magával.
- Miért nem?
- Nincs pénzem — mondta komikus grimasszal.
- Szent Isten, otthon sem főztek?
- Dehogyan, hova gondol?
- Hát akkor rendben van, jóétvágyat.

Pajkos jókedv ült ajkain még akkor is, amikor a zsufolt étteremben elhelyezkedett.

Évett, élvezte a rátűző szemek kutató sugarait, vihágyzott a gesztusaira és roppant előkelőnek érezte magát.

Mikor ebéd után végighaladt az éttermen a pincérek hajlongása között, egy pillanatra mesebeli hercegkisasszonynak érezte magát és ezüsfátylakat látott alakja körül. Az étteremben ülő férfiakat pedig grófoknak és a kövérebbeket bankároknak látta.

Roppant elégedett volt inkognitójában ebben az előkelő társaságban.

(Folytatjuk)

Levél egy poétának

Kelt levelem . . .

A gögős a tiszta értelem álarca
vértelen,
mert hazug az ajkon minden gondolat
mely szívkapcsot tár,
ha nem érzelmi ár
sodorja felszínre a zúgó szavakat . . .
Hazug a tagadása a kéjnek
amelynek
lázrózsája egyszer arcodon égett.
Nem igaz, ha mondd: tévedtem
mikor véled szerelmet vétettem.
Nem igaz hogy kinőtted magadból a szívet
és a hitet,
nem igaz, hogy senkivé lehet, ki volt
mindened,
ha egy napig, ha óráig, ha percig
ha csak amig elhangzott e szó:
szeretlek,
Már nem lehetsz többé
eretnek,
tagadója a pillanatnak ami adott
és vett,
a pillanatnak, amely pásztortűzként
hevített,
furulyás kedved hangját ha egyszer
fényel takarta be.
Kolduló didergő szivedre ha egyszer
ráhullott a jószág
nem törheti lelkedről soha le
lelkem sugarát, —
semmi új valóság

Tavasza? Nyár? Ősz? Tél?
Tévedtél:
csak küszöb ez kedves, és nem Cél.

Hol állsz meg virágért gyümölcsért
ki bánná, hisz te sem bánod!
Mert szín és illat oly sok van mindenütt
és te mindenkor akarod, várod . . .
De amit keresel, azt az Egyet,
poéta nem bírja keretbe venni
és napokba, vagy évszakokba
belefogni.
Valamit keresünk, valakit várunk
tavaszban csakugy mint nyárban
a magunk és más életek mindenik
szakába.
Mohón harapsz a husos almába
de megdézsmáltad a csókpíros
cseresznyét,
a szállót is megtépáztad, minek tagadni
a venyigét?
Izgatja inyed minden íz: aszalt körte vad leve
és a létnek minden érett
meg éretlen gyümölcse.
Kell, kell ez neked tudom
Csömör és mámor kísér az utadon
mert egyre adsz és egyre kapni vágyol
és csak úgy kapsz, hogyha elfogadsz
hogyha minden adottságot
lekedre fogadsz.
Hazudsz, hazudsz amikor megtagadsz
télen gyöngyvirágot és ibolyanyilásakor
ha tagadod, hogy az őszi erdő
teneked pompázott.
Hazug, erőtlen, csalfa szósugár
nem olthat ott, ahol a
szent varázs
hamuja alatt örök a parázs:
a költői elem
a végtelen, a korlátlan, időtlen
Szerielem.

Ezzel lezárom levelem:

Gergely Boriska.

Amit szeretek

(Szteleky Kornélnak igaz szeretettel)

Szeretem a komoly, hajlongó hős fákat
Ha rajtuk újult nótát muzsikál
Tavasszal a szellő: lágy finom gitár,
Vagy ha nyárviharban nekibuzdult, vad szél
Torzítja-szépíti sötétfényes arcuk,
Melyen késő ősszel hervad árva bánat . . .

Szeretem az áldó napsugarakat
Konok tűzükkel (magyar ?) nyár delén
Beérő bújá buzatáblás mezőn.
— Mert ilyen forró mezőkről jöttem én —
S szeretem a gyémánt holdsarlót ha arat
Szellő öszegeknek bágyadt szőnyegén . . .

Szeretem a dús őszverőfényt
Ha végigönti az elhaló avart,
S az estbe haló ezüst jegenyéket:
Megértő, selymes, igaz szeretőként
És szeretem az esti tornyokat, ha
Bácskai égre karcún feketélnék . . .

És szeretem a csöndes, büszke lovakat
Mikor zöldmohás vén vályún boronganak
S a sandaszemű bús, barna bivalyt
— ha őszl-szántásba szűgye beledagad —
pihenni árnyban aranyfák alatt,
Hova a poros pár delectetni hajt . . .

De mégis, amit legjobban szeretek,
Könnyes Testvéreim, szomorú emberek,
Mindig jó megértő egy-lenni veletek
S ha az életsulyba görbe bús vállatok
Vigasztalón enyhén gyűrött bús homlokon
Csókolni Titeket. S ha könny ül szemetek

Szomorú szögletén: szelid szavamból szőtt
Puha keszkenővel kitérőlni azt.
Szavaim balzsamát öntené a sebre . . .
Legalább eképen nyujtani vigaszt . . .
— Ó, ha föltámadna a régi szeretet,
Testvéreim mindig egy-lenni veletek,

Mindig megérteni, bizni és szeretni,
Megérteni könnyet, tompa bánatot
Szeretni igaz testvér-szeretettel,
Mert mostoha sorsunk olyan egy, rokon,
De ilyen sorsban is egy-lenni veletek
Megérteni, bizni, remélni, szeretni
Reményt aratni rossz, rontó gondokon,
Hinni szereteki . . .

Dudás Kálmán.

LÁTHATÁR

A téboly Európája

Hanns Gobsch: Wahneuropa 1934. — Fackelreiter Verlag.

1934-t írunk. A béke ügye kicsit jobban áll, mint ma. A Népszövetségnek nagyobb a tekintélye, noha Olaszország kilépett belőle, de néhány ügyes és okos delegátus valami életet öntött ebbe a tespedt testületbe. Ezenkívül a francia külügyminiszter a szocialista Léon Brandt nagyszerű ember, aki szinte az egész világ arcát akarja átformálni. (Néha Jean Jaurés profiljára emlékeztet.) Nemcsak Franciaország bizik benne, ő a béke, az okosság, az emberiség igazi, önzetlen embere, amíg ő él, addig nem lehet háború. Végül a Brandt által alapított Unio is erős vára a békének. Ebben az Unio-ban Európa egész munkássága benne van politikai pártállás nélkül inkább szindikalista alapon. Ilyen hatalmas munkásszervezete még nem volt Európának — Oroszországot nem számítva — s ez a gigászi egyesülés Brandt parancsára mindenkor kész volt a békét megvédelmezni. Az emberek nyugodtabbak és szebb jövőt remélnek.

És mégis...

Brandt — aki egyébként a háboruban repülőtiszt volt — két társával átrepül New-Yorkba a köztársasági elnök meglátogatására. Mikor már féluton vannak az Óceán felett, a rádió azt jelzi, hogy a jugoszláv—albán határon valami összetűzés történt. Nemsokára fenyegető olasz demars, majd jegyzékváltás Beográd és Róma, majd Páris és Róma között. Épen úgy mint 1914-ben, azon az avult diplomáciai nyelven, ugyanabban a védekező modorban, mely mögött támadó szándék ágaskodik. A népekkel rendelkező államférfiak époly lelkiismeretlenek és szüklátkörtek, époly csökönyösek és ostobák, mint husz év előtt. A diplomaták izgatottan jönnek-mennek az államfők előszobájában, a külügyminisztériumok fehér lépcsőházaiban, a sima, hazug és mindig formákat tisztelő diplomáciai nyelv és modor szinte előkészítí a lavina pályáját, mindenki vakon nyargal kis sérelmein és rög-

eszméin, mindenki a békét védi, de azért érezni már, hogy a lavina elindul. Brandt kétségbeesetten táviratozza Amerikából; „Európa forró szívvel várja, hogy vezetői ebben az órában oly nagyok legyenek, mint amilyen kicsinyek és tehetetlenek voltak húsz év előtt. Franciaország üdvözli Olaszországot!” De senkisem enged, mindenki megmarad elvei mellett a „nemzet védelmében”. Senkisem törődik a holnap eshetőségeivel. Az öreg, simabeszédű és nyakasan nacionalista Saint Brice — Brandt helyettese, — mindent elront „régis és kipróbált” diplomáciai és államművészeti módszerével. A sovíniszta tömegőrület mindenütt felüti a fejét. Legszervezettebben persze Olaszországban, de majdnem ugyanugy Franciaországban, Németországban és a kis középeurópai államokban. Mire Brandt visszatér, már minden késő, de azért ő mégsem csügged. Szembeszáll a gyilkos tébollyal, az államművészet öreg, csökönyös virtuózaival. Elbukik. Elsodorják. Elűzik Párisból. A nemzetközi Unio proklamálja a sztrájkot. Izgalmas kapkodások, lázas készülődések, mozgósítani készülődnek. Végre Brandt visszatér a miniszteri székbe, de ekkor már igazán késő. A francia repülők már elpusztították Genovát, Milanót, Firenzét, Pisát, Rómát, Nápolyt... még a kis olasz falvak is üszkös sebeknek látszanak. Az olasz repülők pedig ugyancsak gázbombáikkal megsemmisítik Marseille-t, Lyon-t, Dijon-t. Minden életet. Brandt már nem várhatja, hogy Párisba hozzák a halált, mert a tömegőrülettel kótyagos elvtársai koncolják fel pár perccel az olasz repülők megérkezése előtt. Páris is elpusztul. A szovjetsapatok pedig ellenállás nélkül vonulnak be Lengyelországba.

Ez Gobsch utópisztikus regénye. Kerül minden tulzást és valószínűtlenséget. Nagyon, nagyon nyugodtan, az alkotó izgalma, a rendező hatáskeresése nélkül jegyzi fel a jövődő tényeit. Inkább a jövődő száraz, szenttelen krónikása, mint regényíró, akit képzelete hajt, sodor színek és csodák felé. Mégis Gobsch belénk fojtja a lélekzetet ezzel a szárazon megírt regénnyel. Nem azért nem lehet letenni ezt a könyvet, mert a képzelet lendülete viszi az olvasót, hanem azért, mert ment minden tulzástól. Az író és írásának hitele száz százalékos. Igen így lesz, így kell ennek lenni! — ezt érezzük és az iszonyat borzolja fel lelkünk tükrét. Gobsch képzelete nem csapong, hanem pontról-pontra követi a valószínűséget. Ő az eshetőségek szigorú és józan matematikusa. Nem hirdeti pacifista propagandát, nem akar a borzalmakkal hatni, hanem bemutatja mint kísérletet a tanári katedrán, hogy ha Európa így megy tovább a rövidlátó nacionalizmus lejtőjén miként formálódik egy kis kavics egy gigászi és minden életet összezúzós lavinává. Pontosán kimutatja a lavina útját, sebességét és pusztító erejét. Hidegen, tudományos biztonsággal mutatja ezt be, mint csillagász, aki számadatokkal és geometriai szabályokkal bizonyítja

be az égitestek összeütközését, vagy egy üstökös pusztító pályáját. Európának így kell elpusztulnia, ha nem hagyja abba a fegyverkezést és népeket egymásra uszító politikáját — ezt bizonyítja majdnem szenttelenül, szigorú tárgyilagossággal Hanns Gobsch.

Gobschnak nincs merész képzelőtehetsége, egyedül Brandt alakja friss, élénk és szokatlan. De még ez a nagyszerű és hatalmas energia, ez a kiváló, eleven szervező erő, ez az igazán holnap-ember se tudja letörni a tegnapi aszottbőrű hőseit. Ezek a tegnaphősök kitérően meglátott és megrajzolt mai típusok: öntelt diplomaták és kormányzó férfiak, akik mindig országuk presztizsét védik, mindig egy nemzet nevében beszélnek (anélkül, hogy a nemzetet megkérdéznék vagy érdekeit figyelembe vennék) és a már ma is unosan ismert elveken lovagolnak. Simák, szellemesek, nyakasak és végzetesen kicsinyesek. Nem látnak előre, nem látnak túl hazájuk vámfalain. Ezek a nagyképu és kis horizontu férfiak csinálják a téboly Európáját.

Victor Margueritte-nak La Patrie Humaine című könyvéről azt írta egyik kritikéusa, hogy ha minden európai elolvasná ezt a könyvet, akkor Európa meg lenne mentve. Ugyanezt mondhatjuk Gobsch Wahneuropájáról. Sok tizezer, sőt százezer európai olvassa ezt a könyvet, szaporodnak a német kiadások, sőt a francia fordítás is nagyon népszerű, mégis félő, hogy éppen azok nem veszik kezükbe, akik szakadékokat ásnak a népek közé, akik a történelem véres árnyait idézgetik, akik a gyűlölet konkolyát hintik zsenge és kétségbeesett lelkekbe, akik hazafias zászlók mögött a téboly Európáját készítik elő s — ki tudja? — talán 1934-ig el is készülnek munkájukkal.

Pedig, aki elolvassa ezt a könyvet, az aligha merné tagadni annak rettenetes, Kasszandra-igazságát.

Szenteleky Kornél

Szabó Dezső:

Megered az eső

Szabó Dezsőt nem lehet elválasztani a műveitől. Minden írása lelkének gyermeke, szeszélyes, lágy, kedveskedő, vagy durva, gyűlölködő. Emberi dokumentumok tükrének visszaverődései... Ez a tükör Szabó Dezső lelke...

Az Elsodort falu első részlete volt annak a trilógiának, melyből a második rész, Megered az eső címmel már torzó maradt. A Bartha Miklós társaság vette meg kétezeröttszáz pengőért tíz évre...

Szabó azt írja előszavában, hogy: „Most pedig tört hajóm, evezz, ahogy tudsz a közismert hóni szívek felé. Engem sorsod annyira sem érdekel, mint egy utszélen nőtt békavirágé. (8). Tehát elhajította magától.

Ego írta: „Szabó Dezső munkáit sokan régóta történelmi forrásmunkáknak tudjuk és hiszünk a jövőjükben. A társadalmi lexikon pedig, melyet Madzsar József dr. szerkesztett egy szóval sem említi... Minden ember, aki egyszer találkozott Szabó Dezsővel, kénytelen állást foglalni Szabó Dezsővel szemben, vagy oldalán... Senki sem mehet el mellette közömbösen. Tudjuk, hogy írásai között és fölött ott van a Szabó Dezső eleven élete is, — elhivatottságával, erényeivel és bűneivel..

Még emlékszünk azokra a soraira, melyekben eltaszította testvéreit: „Csak az anyámat ismerem el, aki szülte az ő nagy fiát. A születés véletlenjét nem ismerem. Én nem kértem a testvéreket. S ha bármely Szabó énhozzám toladodik, rendőrséggel járok el. Irént is én intéztem el Szegeden. Volt egy jó emberem a rendőrségnél s elintéztem, amikor Szegedre akartam menni.“ (Literatura 929. X. 347.) Tudjuk és ismerjük Szabó Jenő (Farczádi) református lelkész soraiból, hogy mikor ezt írta: — „Édes Jenő! Párisból teljesen lerongyolódva, egy félpár kézzel érkeztem haza. Kérlek szépen, mivel neked ott, ahol vagy, sok jó és jómódu barátod van, légy oly szíves, keress két jótállót és végy föl valamelyik pénzintézetnél részemre kétszáz koronát s azt lehetőleg postafordultával küld fel“ — akkor őszinte volt, igazat írt, De a visszafizetésről megfélekedezett, ahogy azt Szabó Jenő írja... (Literatura 1926. 7. szám). Bátran elmondhatjuk Kállay Miklóssal, hogy a legérdekesebb, a legizgalmasabb írói profil.

„Az árnyalati különbségeket nem ismeri. A szertelen bűn szebb neki, mint a vérszegény, szemérmes erény.“ (Literatura I. évf. 1. szám).

Adyról írja a Panasz c. művében: „Azt hiszem, aksióma gyanánt ki lehet mondani: az a lelki viszony, melyet közönségesen barátságának neveznek, a zseni számára lehetetlen“ (36. old.). Ugyanezt írja más szavakkal, de végzetesen magáról e regény-töredék végén: Sohasem tartoztam párthoz, sohasem voltam részlet-érdek katonája. Két nyitott szem voltam. Két szem, mely végzetesen mindent látott és nem tudott hazudni. Ez a látás volt minden erőm, minden szenvedésem és örök egyedülvalóságom.“ (272. old.). Igen, egyedülvaló lélek Szabó Dezső, aki azonban sorsokat vonszol mélyében, hogy alkalomadtán, mint a feltörő vulkán szórja őket a szenvedő, siró, jajgató, vonagló, agyongyötört világba. Könyörtelen, mint a legfinomabb fényképező len-

cse. Kegyetlenül rámutat az emberi gyengeségekre. Szinte élvezettel áll a betegek mellett. Kéjes gyönyörűséggel mutat a sebekre. Föltárja keletkezésük okait. Visszatér a szülőkre, nagyszülőkre és már ott is fölismeri a halálos kór első csíráit. Erős meggyőződéssel szöszékre emelkedik és onnan dörög az elmerült emberek felé... azt mondotta egyszer a bátyjának, hogy: „érezem, hogy rendkívüli hivatásom van az elhíttetésre“ — ezt tudja, hiszi, érzi és gyakorolja könyörtelenül. Az ilyen emberekre gondolva írja G. L. Bon: „Az erős meggyőződésű emberek mindig könyörtelenek“ (Az igazságok élete 55.). Természetesen maguk vetik meg a határt, nem ismernek külső mértéket és korlátokat. A zseni önmagában hordja mértékét és igazolását. Nem mondható jó embernek a szó nietzschei értelmében aki így írt: „Jó emberek sohasem beszélnek igazat“ (Zarathusztra). Nem, ő, ellenkezőleg mindig igazat beszél. Fájó, keserű igazságokat, melyeket már nem tud elhallgatni. Pózol is, mesterkedik, a figyelmet mindenféle eszközzel magára vonja... nem zavarja a méden agart, (ne tulozz!). Bátran, őszintén, hangosan kiáltja véleményét a világba: „E töredék forradalmi jeleneiben nagyon sok zsidó szerepel. Ez természetes s a valóság hű követése“ (272).

De nézzük a regényt. A könyv torzó. Nagy mester kezéből hullott félmunka. Nem Rodin, — inkább Meunier... Vaskos, nehézkes... Most, a Segítség után olvasva, — felismerjük annak itt-ott felbukkanó szabódezsős szófordulatait, jelzőit... mintha az egész első próbája volna a Segítségnek. Ez inkább a megírásra, mint a tartalomra vonatkozik. A tartalom a Károlyi kormány körül röpködő emberek céltalan imbolygását és az utána jövő rezsim első napjait festi, — mint azt Szabó Dezső látta Budapesten... illetve Pesten és Budán... Nyomdában, családban, pártban, katonák, arisztokraták, gyárosok, doctrinairék, diákok, tanárok stb. körében. Különösen sokszor mutat rá a zsidóság szerepére a forradalomban. Maguk az események csak sejtett hátterei a műnek. Előtérben Kovács Domokos tanár áll, kinek élete e regényben csak a tettek hajnaláig jut el. — Valószínűleg túlméretezte a kaput és ezért hagyta félbe a ház fölépítését...

Amit írt, azért kevés dicséretet fog kapni, amit elhallgatott, vagy nem látott meg, — azért gyűlölni fogják, mert csak bűneiket látta meg az embereknek — erényeiket elfelejtette, — vagy csak kevés melyet adott nekik. (Pld. az az őrnagy, aki 100 kor. ad annak, ki levágja csillagjait). „Az erősebb üti a gyengét. Meg kell nyugodni, meg kell nyugodni mindenben“ (Szabó Dezső: Napló 118). Itt is úgy történik, Aki bírja, — marja. Szabó meleg rokonszenvvel áll az erősebb mellé, — de megtorpan, mikor a gyengék összefognak és aláaknázzák az erősek tisztességére, becsületességére, önbizalomra épített bástyáit. Nem

tudja, hogy mitévő legyen. Nincs programja! Dacára annak, hogy állandóan fájának sorsa fölött kesereg, nem tudja, hogy mit kellene tenni. Életének görbéje mutatja, hogy: „Minden társaság hiánya ugyanis szintén megrontja az erkölcsöket.“ (Nitzsche-Zarashustra). Szabó Dezső fölégette a társadalom különböző rétegeihez vezető hidakat. Már kevés útja visz az emberek közé. Mikor ezt a művét írta, — akkor a Nyugatosokhoz vezető, — a háboru alatt többször megjárt utat pörkölte fel. Ösztönösen megrántotta a lélekharangot, huzta még a Segítségben is huzta, igaz, hogy már kevesebb erővel és lendülettel, mint az Elsodort faluban és most itt a Megered az eső-ben, — újra halljuk a régi vészharangot kongani, — de már tudjuk, hogy a harangozó zseminek csak annyi ereje volt, hogy megrántsa azt, — de nem tudta végighuzni, mert az események előbb megérték, mint a regény... Mire Kovács Domokos tanár ur eljutott volna a tettek mezejére... az már javában égett... Egy ember pedig akkora tüzet nem tudott eloltani — tollal. „A könyvek sohasem gyakoroltak mély befolyást a népek lelkére, írja G. L. Bon. (Új idők pszichológiája. 401.). Legkevésbé az olyan könyvek, melyek inkább gyönyörködtetik, ha gyönyörködtetik, — a kiválasztottakat, de nem oktatják az egyszerűbb embereket, mert azok a szabódezsős nyelvezetet meg sem értik. Ez Szabó Dezső tragikomédiája. Azok olvassák, — akiket legjobban végigostorozott, — mert azok tanulnak tőle. Azok, kikhez szólott — a nép, nem hallották meg a szavát, vagy ha meg is hallották, — nem értették. Hogy is értették volna az ilyen beszédet: „Verseket irt, modernéket, finomakat, dekadenseket: Verlaine és Dehmel-szerűeket. Drámákat irt, finom, befelé mélyülő drámákat: Maeterlinck és Claudel-féleket.“. Vagy: „És csak végig kellett nézni a különös arcokon, látni a formátlan fejeket, a nagy elálló füleket, pislogó beteg szemeket az itélkező élet szomorú stigmáit és rádöbrent az ember, hogy a történelem nagy rázkódásával a végzet elgurultjai kerültek felül stb... Mit ért ebből az a nép, amelynek hangját a 160 oldalos Szabó Dezső reprodukálhatatlan őszinteséggel írja le... Semmit. Itt tűnik ki az író szélmalomharca a maga szomorúságában. Harcol, hogy fölemelje a fáját... Itt-ott megcsillogtatja erőnyeit, — de nem hallgatja el bűneit sem. Később „bálek“nek írja. De nem tudja, hogy mitévő legyen vele. — Szabó Dezső hátat fordított azoknak, akik nagy és nemes munkájában önzetlenül vele dolgoztak, — illetve akikkel valamikor ő is együtt munkálkodott. A történelmi tények és a valóság megkerülésével épített magának világot, — ahol mindent a saját képére és hasonlatosságára formált: ideális urat, parasztot és megrajzolta ezek ellentétét a nyugati kultúra vak imádóit és a törtétes zsidót... Egyelőre csak ennyit. Majd hamarosan fölismerne a germán veszedel-

met és a Segítségben már az ellen harangoz... Mindig erősen hangsúlyozza, hogy ez nem irányregény, itt nem kulcsregénnyel állunk szemben, ezek az alakok sohasem éltek, vagy ha igen, hát sok-sok emberben törtek elő itt-ott és ő úgy bűngészte össze... de ha jobban megnézzük alakjait, hej, azok bizony legtöbbször egy-egy emberről készült görbe fotografiák... melyeket Szabó Dezső kedve szerint nagyít vagy zsugorít.

Közben folyik az élet árja. Az események egymásra torlódnak. Ami tegnap még program volt, — az ma már meghaladott gyenge sóhajtás néhány szobavirággal körülrakott író ajakánál. Minden mesterkélttség, minden erőlködés, mely arra tör, hogy az életáramlást befolyásolja magára marad. A fenyegető lándzsa, a sisakrostély, Rocsinante minden, minden megmarad... kis gyermekek játékanak... az élet nem törődik a magános emberrel, halad a maga útján, követi azokat a törvényeket, melyek benne vannak, — de rá sem hederedik a költőre, ki álmait úgy akarja megvalósítani, — hogy a társadalmat a maga képére és hasonlatosságára akarja átalakítani... — még akkor is, ha ez a kép olyan gyakran változik mint Szabó Dezsőé. A „Megeredt az eső“ elkészült. A Segítség után olvasva önkéntelenül az összehasonlításra ingerel. Nem tesszük. Mint regénytörredék érdekes olvasmány azok számára, kik szívesen bibelődnek az ilyesmivel. Szabó Dezső rockfelleri percében, ahogy ő mondja, — eladta a regénytörredékét a Bartha Miklós társaságnak, — nagyon jól tette volna, ha azt a percét nem rockfellerinek, hanem lázárinak írja, — akkor szívesebben megbocsátották volna neki végzetes tettét. „Veszedelmes kelepccékel teljes szörnyű erdő az élete“ írja sz. Ágoston vallomásaiban (II. 120.) — egy ily kelepccébe esett Szabó Dezső is, mikor eladta és a Bartha Miklós társaság is, mikor megvette ezt a regénytörredéket. Ma, amikor a béke, a szeretet, a megértés, a tisztelet és elismerés újra elindult a szívek felé, hogy meghódítsa az embereket a földi élet terhének okos elviselésére; most mikor a nemzetek és népek békéje életszükséglet, amikor a végleges fölbomlást szolgálja az, aki gyűlöletet, haragot, ellenségeskedést hirdet, — ma Szabó Dezső könyve — nem aktuális... Későn érkezett... Az a kurzus, amely az ilyen érzelmeken dagasztotta máját — fölbomlott, széthullott... föladta a gyűlölet, a harag stb. jelszavait... békét és megértést keres... mert most már ez a divat... és ő divatos akar lenni... Szabó Dezső könyve anakronizmus... olyanféle, mint mikor valakinek az a lába viszkett... amelyet tiz évvel ezelőtt levágtak. — A Bartha Miklós társaságnak sem áll ma már jól ez a regénytörredék.

Polácsi János

Egy mai logográfus

A lira új értelmet kapott. Megtalálta a kapcsolatot a nagy tömeggel. Kiszabadította magát a szimbólumok felburjánzott ágaboga közül. Az új vers többé nem találóskérdés, nem furfangos keresztretjtvény. Leplezetlen, egyenes szókimondás lett a közlési mód. A vers nem a légben lebeg, hanem a szilárd földön veti meg a lábát.

Verskötetet az utóbbi időben csak az igen kisszámú, elkülönült közönség vásárolt. A lira, úgy látszott elvesztette a szélesebb körű érdeklődést. A versek közönsége elszéledt, mert a költő, elcsépelet mondanivalói miatt, elvesztette a szava iránti hitelt.

Babits Mihálynak néhány évvel ezelőtt verse jelent meg a Nyugatban: a lira meghal, hangzott a jóslat.

Ime itt a cáfolat. Erich Kaestner három verses könyve eddig negyvenezer példányban forog közkézen. A kiadó az átfogó szallagra rányomatta: azon kevés könyv közé tartozik, melyekre szükségünk van. Akármennyire is reklámszerűen ríkit a zöld papírszallag, a felirata igaz. Ezekben a kötetekben megfogalmazva találja az olvasó saját nézetét, megfigyeléseit, melyeket még önmagának nem rögzített le normák alakjában, de ha megformulálná azokat, csak Kaestnerrel egyezően szövegezhethé meg.

A három verseskönyv a modern kata Aphobu. Tartalmuk a híres demoszténeszi beszéd. A ma szónoka képtelen a legendás erőfeszítésre, hogy nyelve alá kavicsot szoritva szavaljon fenhágon a zugó tenger partján s így leplezze, orvosolja beszédhibáit. A mai orátor deklamáció közben, idegességében lenyelné a kavicsot.

Kaestner mondanivalóiban, előadásában nincs keresettség, nincs mesterkélttség. Szokástól, gátlástól mentes, néha szókimondásával tudatosan elgaloppirozza magát, úgy hogy enfant terribleként hat. Néha egy-egy színe ríkit, s érezzük, hogy teljesen elérte volna a célját egy árnyalattal halványabb felfestéssel is.

Az Othelló első francia fordításában zsebkendőt „le bandeau“-val helyettesítették, a mouchoir szó ugyanis nem volt „szalónképes“ a Théâtre Français színpadán. Kaestner egyik versében *) előfordul az „ing“ kifejezés, mire csillag alatt megjegyzi, hogy különösen előkelő társaságban az „ing“ szó „ruhá“-val helyettesítendő.

Ezzel mindjárt érintettük is Kaestner egyik téma-komplekszmát. A finomkodást, az előkelősködést nagy előszeretettel vesézi

*) A kamaraművész éjszakai éneke.

ki. (Egész különösen finom hölgyek, Dal a finom emberről, Előkelő népek 1200 méter magasban, stb.)

Versgyűjtemény a három könyv, mégis írójukra a poeta megjelölésnél jobban illik a logográfus (beszédíró) elnevezés. Költőnek tartja a nagyközönség az olyan íróembert — s nem egész helytelenül — aki költött, kigondolt fantázia-termékeket testesít versbe. Ilyen értelemben Kaestnerre nem alkalmazható a költő név, mert írása színvalóság, tényesorozat.

Demoszténesz beszédekét irt mások számára. Azok a megfelelő alkalommal, mint a sajátjukat adták elő.

Minden írónak, ha tudatos, van egy közös törekvése: Hogy logográfus legyen. A tudatos írói célkitűzés tehát az, hogy a feldolgozott problémát, mondanivalót mások a magukénak érezzék és idővel, amikor már átment a köztudatba, mint sajátjukat szajkózzák utána.

A modern író problémái, a mai életjelenségek mindannyiunk észlelési körébe esnek, a logográfus épen csak előbb fedezi fel, előbb fogalmazza meg őket. A három könyv: a Herz auf Teile, Ein Mann gibt Auskunft és a Laerm im Spiegel azoknak az embereknek a szemével lát, akik ma harmincegynéhány évesek. Ezeket a fiukat, akik a huszadik század előtt egy-két évvel születtek, időelött szólitották férfisorba az itthonmaradt asszonyok, abban az időben, amikor a férfiak a francia front lövészárkaiban álltak! Később ezt a korosztályt is „foglalkoztatták a világtörténelemben“ (**)

Kaestner második témaköre a pacifizmus. Ezek a versei kissé propagandaizáltak, a „Nyugaton a helyzet változatlan“ rimes variánsaiként hatnak. Az „Ein Mann gibt Auskunft“ első tizenkétezer példányában megjelent „Másik lehetőség“ című verset a további kötetekből, tekintettel a Hitler-csoport militarista érzelmeire, egyelőre visszavonta és egy őszi hangulatu pótverssel helyettesítette be. Ebből a csoportból mégis kiemeljük a Worich őrmester című verset, mely tiszta szavu, jó gördülő, könnyebb írás. Ha elolvastuk, elhisszük, hogy személyes átélések hiteles emléke.

A mondanivalók harmadik csoportjának motivuma az anya és az idegenbe került fiu közötti kapcsolat. A fiut harcérre vitték.

Az iskolapadok üresek lettek.

Odahaza sirt az anya.

A fiu, a világháboru után a fővárosba kerül, az anya vidéken marad. A levelezés köti össze őket, többnyire az anya ír, válasz

**) 1899-es évfolyam.

csak ritkán jön. (Grosshennig asszony ír a fiának, Egy anyát mérleget von, Egy könyvelő ír az anyjának.)

[Az idő fekete, nem tüntethetem fel fehérnek, vallja Kaestner. A háborút követő forradalmi idők megremegtetik az új-fiatalok lába alatt a talajt. Az életpályák nem előre meghatározott vonalú biztos utak, melyek végén az érvényesülés várakozik. A devalváció következtében „az öreg elvesztte a pénzét”, a fiuk éjszaka tanulnak (Nachtstudenten) nappal irodába járnak. Valami zavaros história játszódik közre egy nővel, akinek majdnem gyereke születik. Az apaság gyanúja többeket is terhel. Közben vizsgát is tesznek. Enni se jut épen bőven. Szeretnék megmutatni, mit tudnak, csak nincs alkalom, ahol bebizonyíthatnák rátermettségüket, nincsen elhelyezkedési lehetőség, pedig áhitják a munkát.

Efajta események töltik ki a napjait a huszadik század előtt egynehány évvel született, ma 30-körűli férfinak. Ezeknek a történéseknek a felrajzolása okozza azt, hogy az idegenbe szakadt fiu nem mehet haza az édesanyja születésnapjára, mert a főnök esetleg rossz néven veszi és az állásába kerülhet. Egészen természetesen, hogy nem érdekli az anyja levelének az a része sem, melyben arról számol be, hogy Isolda néni lakktáskát hozott ajándékba. Mit feleljen arra a kérdésre, hogy jó-e a vendéglő főzete, amikor aznap nem ebédelt? Milyen választ adjon arra a jótanácsra, hogy a szobája mindig megfelelően fűtve legyen, amikor egész télen át hideg szobában lakott? Azután szó van egy Erna nevű lányról, bizonyára valami jó polgári családból származó vidéki kislány, akiről a levél tudatja, hogy szeret téged régen már. És nagyon. Az anya még hozzá teszi, hogy ő a maga részéről is nagyon „nett”-nek találja a szóbanforgó hajadont. A fiatalember Berlinben kézhez kapja a levelet és jósokáig elgondolkozik felette, bizony ebben a korban már ideje volna megnősülni. Ám a meghitt családi otthon délibáb csak, a hivatalnoki fizetés kimérti. Nem az új nemzedék mentalitása az oka, hanem a körülmények, hogy az igazi feleség, a tiszta férfilelek elcsendesített állítása marad csak és helyette bizonytalan nőhistoriákba keveredik az ember.

Egy könyvelő ír az anyjának: megkapta a küldött fehérneműt, testvérek közt mondván, éppen a végső percben. A postás ép az utolsó pillanatban jött. A gallérok, mintha megbővültek volna a mosásban. Az említett lány... eh, nem nőszülök ilyen fizetés mellett. A házassági témáról visszatér az anyjához:

Irod, nem olvasom leveledet
s hogy ezentul majd csak kártyát küldesz.
Irod, azt hiszed, hogy elfelejték.
Hogy tévedsz...

A Berlinbe szakadt fiu, a nap-éj egyenlőség robotosa, maga a lírikus. (De vannak rajta kívül hasonlók, többezren). Így jövünk rá a nyitjára annak, mért kerülnek kereskedelmi szakkifejezések Kaestner irodalmi szótárába. Csak néhányat illusztrálásképen: Salto mortale. Egy anya mérleget von. A fentebb említett antimilitarista versét „további intézkedésig“ vonja vissza stb. Nem a kifejezések ujszerű használatával akar hatni, ezek a szavak zsi-bognak az agyában a napi munka után.

Hogy érthetné az agy nappali és éjszakai kényszermunkáját egy jó vidéki édesanya. Ő még a háborúelőtti édesanyák közül való, aki megvonja a maga mérlegét, hogy a fiu husvétkor irt utoljára. Menyasszonya is van már a gyerekek, vagy egy éve és megígérte, hogy küld majd fényképet. A kép még nem érkezett meg. (Szegény édesanya egyáltalán nem gondol arra, hogy azóta a fiu tárcájában három nő fényképe cserélődött ki). Vajjon szeretné-e az a lány annyira a fiut, ahogy ő megérdemli? Vajjon köhög-e még? A mérleg szaldója pedig így alakul:

Most már nagy lett. Én egyedül maradtam.

Megmaradt itthon egy pár gyerekcipője.

Csendben ülök és nincs sehogy nyugalmam.

Legjobb volna, ha a gyerek soha meg nem nőne.

Kaestner modernsége nem abban áll, hogy fagerenda helyett vastraverzeket mond. Nem a kifejezések szándékolt újdonságával akar hatni. A Kaestner-versek klasszikus riportok a melléksínekre tévedt máról. A mai logográfus átmentette khaotikus napjainkból az abszolútumot. Megfogalmazásai, lerögzítései többnyire közhelyként hangzanak, annyira természetesek, igazak, annyira a mindenkéi. Ez adja meg Kaestner logográfus-mivoltát. Vegyünk egy néhány ilyen leszögezett megfigyelést: egy apa éneklé az altató dalt a kisgyerek ágyánál, a felesége ezalatt tudja a csuda hol jár: Más: Egy szépasszony vezeti az uccán a gyereket, mint valami vau-vaut (kutyuskát). Más: Felsőbb lányok beszélgetnek, az egyik ül, a másik fekszik, a szófa izzad és sok butaságot kénytelen végighallgatni. Mennyibe kerülhet egy méter? Valami új divatkalméról van szó. Más: Fiala hölgy fényképezte magát. Otthon felakasztja a képet Schaljapin és Solf fotográfiái közé. Otthon felakasztja a képet Schaljapin és Solf fotográfiái közé. A képet beküldi a képes magazinnak is. Más: A megnemértett asszony, egy másik asszony, aki alkalomszerint tud tegezni vagy magázni, egy harmadik asszony, aki álmában beszél, a férj történetesen nem alszik és a hallottakba csoda, hogy bele nem örl.

Olyanok ezek a Kaestner könyvek, hogy ha a kezünkbe vettük, addig le nem tesszük, míg lélegzetvesztve végig nem olvastuk. A líra ísmét rászolgál a közönség visszatérő bizalmára. Kaestner verseskönyveiből, a Fábiánt (próza) nem számítva negyvenezer német példány forog eddig közkézen. Ha az ember összeveti ezt a mi lehetőségeinkkel, a következő arányt kapja: nyolcvan jugoszláviai magyar poéta fejenként egy-egy kötetet véve alapul, összevéve igényelhetne ilyen példányszámot. De hol van a nyolcvan vajdasági költő? Még nyolc sincs.

Kaestner meglátásait, melyek összességükben világképet adnak, a magyar közönség is a magáénak érzi. Kaestner logográfus, aki bátran formuláz és a kész ígét adja az emberiség szájába.

A Ma Szónoka, nevezd logográfusnak, vagy rádióspeakernek, aki a hullámzó életben, vagy a zugó éterben deklamál, mielőtt kimond valamit, mély lélegzetet vesz, — atavisztikus visszaütés a dadogó Görögre, — aztán harsogó szavakba ötvözi a mát, — in memoriam. És nincs is gátlás-kavics a nyelve alatt.

Sziráky Dénes Sándor

A REGGELI UJSÁG

vasárnapi irodalmi melléklete:

A MI IRODALMUNK

Szerkeszti: Szenteleky Kornél

A jugoszláviai magyarság legjobb nevű írói a lap munkatársai. — A Reggeli Ujság az egyetlen lap, amely ténylegesen irodalmat épít és közönséget nevel. Ugyanosa vasárnapi mellékletében:

TÜNDÉRORSZÁG

a 6—12 éves gyermekek erkölcsnemesítő, gonddal összeállított lapja. Szerkeszti Dezső bácsi. — Minden második vasárnapi szám mellékletén

A REGGELI UJSÁG

**erkölcs, jó mérték,
csak tiszta érték!**

Minden család asztalán ott kell lennie.

Szerkesztőség és kiadóhivatal
Noviszád, Kralja Petra ulica 30.
Szubotica, Kralja Aleksandra ul. 7.

Fiókszerkesztőség és kiadóhivatal
az Északdunabánság minden nagyobb városában.

Ára hétköznap 1 dinár, vasárnap 2 dinár, egy óra 28 dinár

KALANGYA a jugoszláviai magyarság egyetlen irodalmi folyóirata. — Felelős szerkesztő és laptulajdonos: Bencz Boldizsár. — Felelős kiadó: Blazsek Ferenc (Reggeli Ujság) Noviszád. — Szerkesztőség és kiadóhivatal: Kralja Petra ul. 30. — Előfizetési ára: alapító előfizetőknek félévre 200'—, egész évre 400'— dinár. Rendes előfizetés: Félévre 60'—, negyedévre 30'— dinár, egyes szám ára 12'— dinár. Előfizetés Magyarországon: negyedévre 3'50 pengő, Csehszlovákiában 30'— csehszlovák korona. — Urania (Kömlos Márton) nyomdai műintézet nyomása, Novi Sad, Ustavska ulica 14.